ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ

ਸੰਪਾਦਕ

Principal
Sh. Lal Bahadur Shastri Arya
Mahila College, BARNALA

ਡਾ. ਨੀਲਮ ਸ਼ਰਮਾ ✵ ਡਾ. ਜਸਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ✵ ਡਾ. ਜਸਵੀਰ ਕੌਰ

Scanned with CamScanner

ਯੁੱਗ ਪੁਰਸ਼

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ

(ਸ੍ਰੀ ਲਾਲ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਆਰੀਆ ਮਹਿਲਾ ਕਾਲਜ, ਬਰਨਾਲਾ
ਵੱਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ 550 ਵੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ
ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹੇ ਗਏ ਖੋਜ ਪੇਪਰ)

ਸੰਪਾਦਕ:

ਡਾ. ਨੀਲਮ ਸ਼ਰਮਾ

ਡਾ. ਜਸਵਿੰਦਰ ਕੌਰ

Principal
Sh. Lal Bahadur Shastri Arya
Mahila College, BARNALA

Scanned with CamScanner

ਓਇਮ੍

ਬਾਲ ਸਤਿਆਰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼

ਅਤੇ

ਵੈਦਿਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉੱਤਰ

ओ३म् भूर्भुवः स्वः तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य
धीमहि धियो यो नः प्रचोदयात्।।

Principal
Sh. Lal Bahadur Shastri Arya
Mahila College, BARNALA

ਅਨੁਵਾਦ: ਡਾ. ਨੀਲਮ ਸ਼ਰਮਾ, ਡਾ. ਜਸਵਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਡਾ. ਜਸਵੀਰ ਕੌਰ

ਆਰੀਆ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਸਭਾ ਪੰ. ਾਬ (ਰਜਿ.)

Scanned with CamScanner

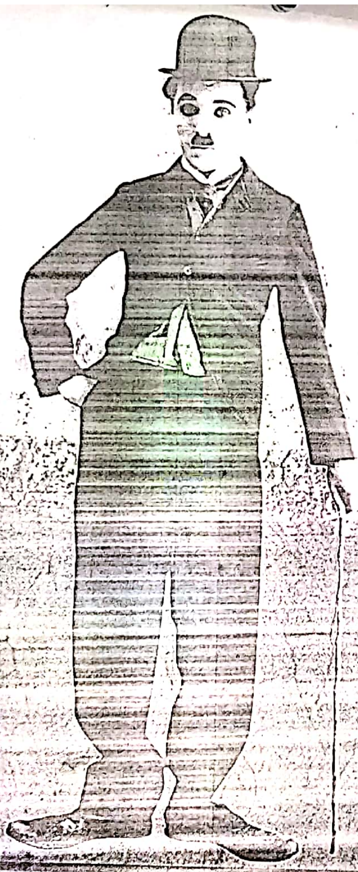

ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਮੇਰਾ ਸੱਭ ਤੋਂ ਪੱਕਾ ਦੋਸਤ ਹੈ, ਮੈਂ ਜਦ ਵੀ ਰੋਂਦਾ ਹਾਂ ਇਹ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੱਸਦਾ।

ਚਾਰਲੀ ਚੈਪਲਿਨ

Principal
Sh. Lal Bahadur Shastri Arya
Mahila College, BARNALA

TARK BHARTI PARKASHAN
Purani Sabji Mandi, K. C. Road,
Barnala-148101 (Pb.)
Ph. 01679-241744, 233244
Email : tarkbharti01@gmail.com

₹ 120/-

ਚਾਰਲੀ ਚੈਪਲਿਨ

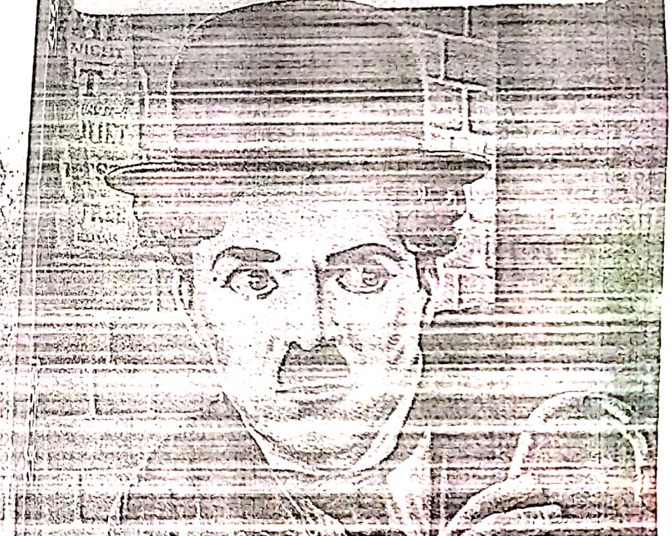

ਮੇਰਾ ਦਰਦ ਕਿਸੇ ਦੇ ਹੱਸਣ ਦਾ
ਕਾਰਨ ਜ਼ਰੂਰ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਮੇਰਾ
ਹੱਸਣਾ ਕਿਸੇ ਦੇ ਵੀ ਦਰਦ ਦਾ
ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ।

Scanned with CamScanner

ਚਾਰਲੀ ਚੈਪਲਿਨ

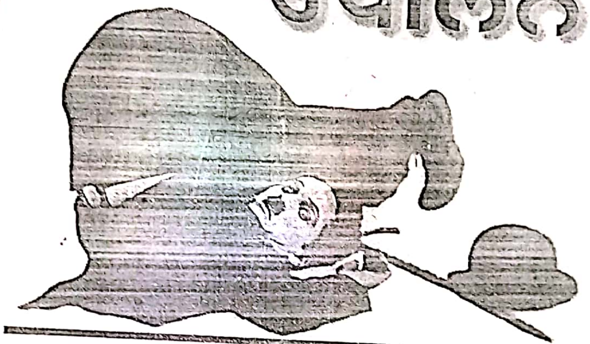

ਮੇਰਾ ਦਰਦ ਕਿਸੇ ਦੇ ਹੱਸਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਜ਼ਰੂਰ ਬਣ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਮੇਰਾ ਹੱਸਣਾ ਕਿਸੇ ਦੇ ਵੀ ਦਰਦ ਦਾ ਕਾਰਣ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ... ਚਾਰਲੀ ਚੈਪਲਿਨ

ਵਿਨੋਦ ਭੱਟ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ: ਡਾ. ਜਸਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਵੀਨੂੰ

ਤਰਕਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਬਰਨਾਲਾ।

Principal
..h. Lal Bahadur Shastri Arya
Mahila College. BARNA...

Scanned with CamScanner

ਏਸ਼ੀਆ ਦੇ ਸੈਕਸ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੀ ਹੌਲਨਾਕ ਤਸਵੀਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ
ਲੂਈਜ਼ ਬ੍ਰਾਊਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੁਸਤਕ 'ਸੈਕਸ ਸਲੇਵਜ਼' ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ

ਏਸ਼ੀਆ ਦਾ ਸੈਕਸ ਬਾਜ਼ਾਰ

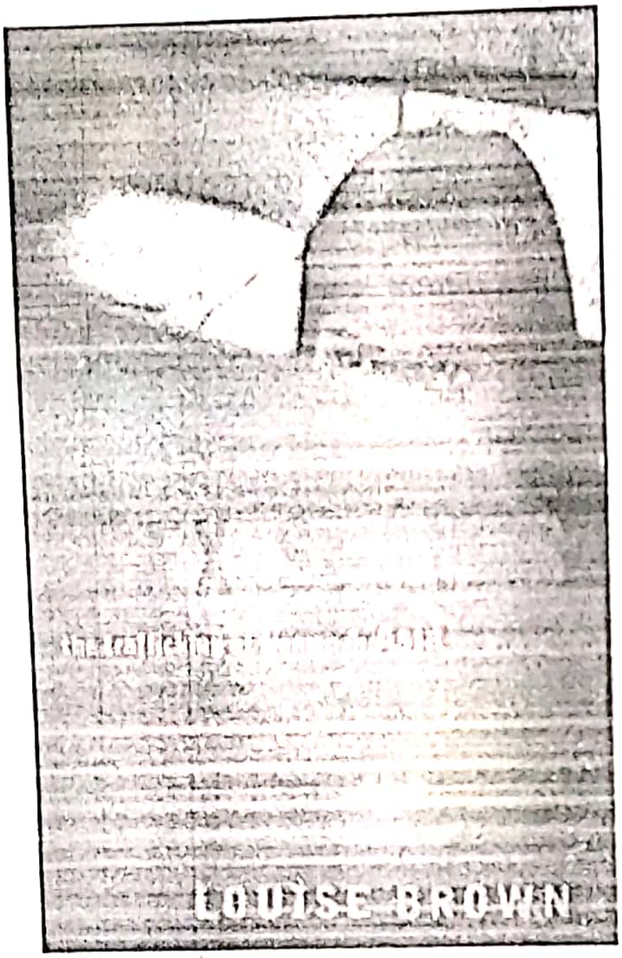

ਅਨੁਵਾਦ:

ਡਾ. ਜਸਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਵੀਨੂੰ

Sh. Lal Baha
Mahila College

ਤਰਕਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਬਰਨਾਲਾ।

ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ, ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ: ਮੂਲ ਸਰੋਕਾਰ
(ਬਦਲਦੇ ਪਰਿਪੇਖ, ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਚੁਣੌਤੀਆਂ)

(ਭਾਗ ਦੂਜਾ)

ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ :
ਡਾ. ਕਰਮਬੀਰ ਸਿੰਘ
ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ, ਦਸਮੇਸ਼ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਜ਼ੀਰਕਪੁਰ

ਸੰਪਾਦਕ :
ਡਾ. ਕਿਰਨਪਾਲ ਕੌਰ
ਮੁਖੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ,
ਦਸਮੇਸ਼ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਜ਼ੀਰਕਪੁਰ

ISBN : 978-93-82376-94-1

ਕੀਮਤ Rs. 300/-

ਸਾਲ 2019

ਜ਼ੋਹਰਾ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ
11/4, ਤੇਲੀਵਾੜਾ ਸਟਰੀਟ, ਰਾਘੋ ਮਾਜਰਾ, ਪਟਿਆਲਾ-147001 (ਪੰਜਾਬ)
ਫੋਨ 0175-2210686, ਮੋ. 98147-42995

Produced and Bound in India

All Rights Reserved

This book is sold subject to the condition that it shall not, by way of tr
otherwise, be lent, resold, hired out, or otherwise circul...

Principal
Sh. Lal Bahadur Shastri Arya
Mahila College, BARNALA

Scanned with CamScanner

"ਢਿੱਲਵਾਂ ਦੀ ਕੁੜੀ ਤੇ ਕਿਸ਼ਨੇ ਚਮਿਆਰ ਦਾ ਮੁੰਡਾ?"[13]

ਨੀਵੀਂ ਜਾਤੀ ਦੇ ਵਧੇਰੇ ਲੋਕ ਆਰਥਿਕਤਾ ਪੱਖੋਂ ਉੱਚੀ ਜਾਤੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਿਸ਼ਨੇ ਦੁਆਰਾ ਗਿਆਨ ਕੌਰ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਕਿਸ਼ਨੇ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਕਰਦੀ ਹੈ:

"ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਜੋ ਹੁਕਮ ਬੀਬੀ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਥੋੜਾ ਹੱਥ ਬੱਧ ਗੁਲਾਮ ਐਂ। ਧੁੱਪੇ ਖੜ੍ਹਾ ਦਿਉਂਗੇ, ਧੁੱਪੇ ਖੜ੍ਹ ਜਾਊਂਗਾ। ਛਾਵੇਂ ਖੜ੍ਹਾ ਦਿਉਂਗੇ, ਛਾਵੇਂ ਖੜ੍ਹ ਜਾਊਂਗਾ।"[14]

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ 'ਅੰਨਦਾਤਾ' ਨਾਵਲ ਪੇਂਡੂ ਜੀਵਨ ਧਾਰਾ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨੋਭਾਵਾਂ ਦਾ ਡੂੰਘਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਨਾਵਲ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ 'ਅੰਨਦਾਤਾ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਅੰਗਾਤਮਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇੱਥੇ 'ਅੰਨਦਾਤਾ' ਤੋਂ ਭਾਵ ਉਸ ਕਿਰਸਾਨ ਤੋਂ ਹੈ ਜੋ ਦੁਨੀਆਂ ਲਈ ਅੰਨ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਖੁਦ ਆਰਥਿਕ ਤੰਗੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਵਲ ਦੇ ਪਾਤਰ ਸਮਾਜਿਕ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਭਾਸ਼ਾਈ ਸੰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪਾਤਰ ਸਿੱਧੇ ਜਾਂ ਅਸਿੱਧੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਿਰਸਾਨੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਤਰਜਮਾਨੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਾਤਰਾਂ ਦੇ ਭਾਸ਼ਾਈ ਉਚਾਰਨ ਵਿਚ ਮਲਵਈ ਉਪਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਤਰਜਮਾਨੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਪਾਤਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਮਲਵਈ ਖੇਤਰ ਵਿਚਲੇ ਕਿਰਸਾਨੀ ਸਮਾਜ ਦਾ ਮਾਨਵੀ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਚਿਤਰਨ, ਗਲਪੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਘੜਦਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਹਵਾਲੇ ਅਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ

1. ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਅੰਨਦਾਤਾ, ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 2002, ਪੰਨਾ 20.
2. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 28.
3. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 156.
4. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 350.
5. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 350.
6. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 22.
7. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 142.
8. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 349.
9. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 22.
10. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 318.
11. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 318.
12. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 226.
13. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 87.
14. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 151.

Principal
Sh. Lal Bahadur Shastri Arya
Mahila College, BARNALA

ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲ
(ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਦੇ ਨਾਵਲਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ)

ਕਿਰਨਪਾਲ ਕੌਰ*

ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਆਰਥਿਕ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਮੂਲ ਜੜ੍ਹਾਂ ਪੂੰਜੀਵਾਦੀ ਵਿੱਚ ਪਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਵਰਤਾਰੇ ਦਾ ਮੂਲ ਮਕਸਦ ਪੂੰਜੀਪਤੀਆਂ ਦੀ ਪੂੰਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਭੁੱਖ, ਲੋਭ, ਲਾਲਚ, ਲੁੱਟ ਚੋਘ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਰਤਾਰੇ ਦਾ ਆਰੰਭ 1990 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਅੰਦਰ ਮਹਾਂਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਅੰਤ ਅਤੇ ਇੱਕ ਧਰੁਵੀ ਵਿਸ਼ਵੀ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਕੁੱਖ ਵਿੱਚੋਂ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦਾ ਅੰਤਲਾ ਦਹਾਕਾ ਤੀਜੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ 'ਭਰਮ ਪਾਊ ਯਥਾਰਥ' ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਸਾਮਰਾਜ ਹੈ, ਜੋ ਪੱਛਮ ਦੇ ਪੂੰਜੀਵਾਦੀ ਵਿਕਸਤ ਮੁਲਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਖੁੱਲੀ ਮੰਡੀ ਦੇ ਵਪਾਰ ਰਾਹੀਂ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਪੂੰਜੀਵਾਦੀਆਂ ਦੀ ਸੋਚੀ ਸਮਝੀ ਚਾਲ ਅਧੀਨ ਤੇ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਨੂੰ ਪਸਾਰਨ ਤੇ ਵਿਸਥਾਰਨ ਤੇ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ, ਤੌਰ ਤੇ ਪਛੜੇ ਮੁਲਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅੰਦਰੂਨੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਕਾਰਨ, ਵਿਕਸਿਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਧੀਨ ਧੌਂਸ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਸੰਕਲਪਗਤ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ। ਇਸ ਵਰਤਾਰੇ ਦੇ ਆਪਣੇ ਸਿਧਾਂਤ, ਆਪਣੇ ਤਰਕ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਹਨ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਇਹ ਵਰਤਾਰਾ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ 'ਤੀਜੀ ਦੁਨੀਆਂ' ਦੇ ਮੁਲਕਾਂ ਉਪਰ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਲਾਗੂ ਕਰਦਿਆਂ, ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਮੰਨਵਾਉਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਿੰਦੂ ਆਰਥਿਕਤਾ ਹੈ। ਮੰਡੀ ਮੁੱਖ ਹੋਈ ਪੱਛਮੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ 'ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਮੰਡਲੀ' ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਅਵਿਕਸਿਤ ਪਛੜੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵੱਲ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਇਹਨਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿੱਤਾਂ ਲਈ ਵਰਤਦੀ ਹੈ, ਇਹਨਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ, ਰਾਜਨੀਤੀ ਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਵਰਗਲਾਉਣ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਦੀ ਮੁੱਠੀ ਭਰ ਅਮੀਰ ਸ਼੍ਰੇਣੀ, ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ, ਆਪਣੀ ਆਰਥਿਕ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਮਜਬੂਤ ਕਰਨ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਤਹਿਤ ਇਸ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਮੰਡਲੀ ਦਾ ਕਾਰਗਰ ਸੰਦ ਬਣਦੀ ਹੋਈ, ਇਸ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚੋਂ ਜਾਂ ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਨੇਤਾ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਦੀ ਥਾਂ ਨਿੱਜੀ ਵਲਗਣਾਂ ਵਿੱਚ ਘਿਰ ਕੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ, ਮਾਸੂਮ ਜਨਤਾ ਦੇ ਭਵਿੱਖ, ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਕ ਵਸੀਲੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਕੇ, ਇਹਨਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਪੂੰਜੀਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਕਰਨ ਦਾ ਰਾਹ ਸੌਖਾ ਕਰਦੇ ਹਏ, ਨਿੱਜੀਕਰਨ, ਉਦਾਰੀਕਰਨ, ਵਪਾਰੀਕਰਨ, ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਵੱਲ ਵੱਧਦੇ ਹਨ।

ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਮਕਸਦ ਪੂਰਤੀ ਦੀ ਆਪਸੀ ਸਾਂਝ ਵਿੱਚ ਤੀਜੀ ਧਿਰ ਜੋ ਸਾਥੀ ਬਣਦੀ ਹੈ,ਉਹ ਹੈ ਇਹਨਾਂ ਮੁਲਕ ਦਾ ਮੀਡੀਆ ਜੋ ਆਪਣੇ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਗੱਫੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾਲ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਇਸ ਧਿਰ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਅਹਿਮ

*ਖੋਜਾਰਥੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ।

Scanned with CamScanner

Books

ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਭਾਸ਼ਾ ਕੋਈ ਮਸਲਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਰਚਨਾਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਕਿਸ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਕਹੀ ਹੈ? ਮਸਲਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਜੋ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਕੀ ਹੈ?

ਤਸਲੀਮਾ ਨਸਰੀਨ ਬੰਗਲਾ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਚਰਚਾ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਲੇਖਿਕਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋਰ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਉਹ ਬੰਗਲਾ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਲੇਖਿਕਾ ਨਾ ਹੋ ਕੇ ਨਾਰੀਵਾਦੀ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਗੱਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਭਾਰਤ ਦੀ ਵੱਡੀ ਰਚਨਾਕਾਰ ਬਣ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚਲੇ ਲੇਖ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਭਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੌਰਾਨ ਔਰਤ ਜਾਤੀ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਕਈ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਬਾਰੀਕੀ 'ਚ ਸਮਝਦਿਆਂ ਕਈ ਅਹਿਮ ਸੁਆਲ ਖੜ੍ਹੇ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਤਸਲੀਮਾ ਨਸਰੀਨ ਮੁਸਲਮਾਨ ਧਰਮ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਸੁਭਾਵਕ ਹੈ ਉਸ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਕੱਟੜਪੁਣੇ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਇਕ ਜੰਗ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ 'ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਥਾਂ ਥਾਂ ਭਟਕਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਭਟਕਣਾ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਲਈ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਤਸਲੀਮਾ ਨਸਰੀਨ ਅਸਲ ਦੇ ਵਿਚ ਪਾਠਕ ਵਰਗ ਨੂੰ ਕਈ ਮਸਲਿਆਂ ਦੇ ਰੂਬਰੂ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਚੋਣ, ਭਾਸ਼ਾ, ਦ੍ਰਿਸ਼ ਜਿਹੜੇ ਸਿਰਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਕਮਾਲ ਹਨ। ਉਹ ਨਾਰੀਵਾਦੀ ਪੱਖ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਪਾਠਕ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਦੁੱਖ ਸਾਂਝਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੋਵੇ।

ਡਾ. ਜਸਵੀਰ ਕੌਰ ਵੱਲੋਂ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤੇ ਇਹ ਲੇਖ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਅਹਿਮ ਰੋਲ ਨਿਭਾਉਣਗੇ। ਮਰਦਾਂ ਦਾ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਹਰ ਔਰਤ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਾਂ ਸੰਗ ਜੁੜਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਲੇਖ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਦੱਬੇ ਹੋਏ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਉਭਾਰਦੇ ਹਨ।

ਕਰਾਂਤੀਪਾਲ

Principal
Sh. Lal Bahadur Shastri Arya
Mahila College, BARNALA

ਔਰਤ ਦਾ ਕੋਈ ਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ

International Publisher for the Publication
of Indian and Foreign Books

Representative Offices :
Minnie Grewal, 5 Sylvid Court, Loretto, ONT. LOG. CANADA
Balbir Kaur Sanghera, 1266 Roper Dr. Milton ONT. L9T 6E6 CANADA
Ajaib Singh Chatha, 45 Ray Lawson Blvd. Brampton. ON. L6Y 3L4 CANADA

ISBN : 81-87654-82-1

ਔਰਤ ਦਾ ਕੋਈ ਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ

AURAT DA KOI DESH NAHI

by

Tasleema Nasreen

Edited & Translated : Dr. Jasvir Kaur
#5112, Near Sher Singh Chowk,
Abohar Road, Mukatsar-152026 (Pb)
E-mail : kaurjasvir451@gmail.com

2018

Publication :
Manpreet Parkashan
16/16 Ist Floor, Geeta Colony, Delhi-31
Mobile : 93122 71252, E-mail : manpreet1948@gmail.com

Type Setting :
Mantej Graphics, Amritsar, Mob : 98781-77812

Printer : Balaji Offset, Delhi

Rs. : 490/-

All rights reserved

This book is sold subject to the condition that it shall not, by way of trade or otherwise, be lent, resold, hired out, or otherwise circulated without the publisher's prior written consent in any form of binding or cover other than in which it is published and without a similar condition including this condition being imposed on the subsequent purchaser and without limiting the rights under copyright reserved above, no part of this publication may be reproduced, stored in or introduced into a retrieval system, or transmitted in any form or by any means (electronic, mechanical, photo copying, recording or otherwise), without the prior written permission of both the copyright owner and the publisher of this book.

ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਔਰਤ ਗ਼ੁਲਾਮੀ' ਦੇ
ਅਰਥ ਸਮਝਾਏ

Principal
Sh. Lal Bahadur Shastri Arya
Mahila College, BARNALA

Scanned with CamScanner

Book (2)

ਅਜਮੇਰ ਸਿੱਧੂ ਦਾ ਕਥਾ-ਜਗਤ : ਇੱਕ ਸੰਵਾਦ

ਡਾ. ਜਸਵੀਰ ਕੌਰ
#5112, ਨੇੜੇ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਚੌਂਕ,
ਅਬੋਹਰ ਰੋਡ, ਮੁਕਤਸਰ-152026
E-mail : kaurjasvir451@gmail.com

AJMER SIDHU DA KATHA-JAGAT : IKK SANWAAD

#5112, Near Sher Singh Chowk,
Abohar Road, Muktsar-152026
E-mail : kaurjasvir451@gmail.com

ਸਾਰੇ ਹੱਕ ਲੇਖਕ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂ ਹਨ।

ਪਹਿਲਾ ਸੰਸਕਰਣ - 2018

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ
ਤਾਲਿਫ਼ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ
ਪਿਆਰਾ ਕਲੋਨੀ, ਬਰਨਾਲਾ
99884-40812
taalifparkashan@gmail.com

ISBN : 978-93-87931-04-6

ਛਾਪਕ : ਸ਼ਿਵ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ।

ਕੀਮਤ : 150/-

© 2018 All rights reserved
This book is sold subject to the condition that it shall not, by way of trade or otherwise, be lent, resold, hired out, or otherwise circulated without publisher's prior written consent on any form of binding or cover other then that in which it is published and without a similar condition including this condition being imposed on the subsequent purchaser and without limiting the rights under copyright reserved above, no part of this publication may be reproduced, stored in or introduced into a retrieval system, or transmitted in any form or by any means (electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise), without the prior written permission of both the copyright owner and the above-mentioned publisher of this book.

ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ
ਰਿਜ਼ਨਲ ਸੈਂਟਰ, ਮੁਕਤਸਰ
ਦੇ ਨਾਂ...

Principal
Sh. Lal Bahadur Shastri Arya
Mahila College, BARNALA

Scanned with CamScanner

INTERNATIONAL PUBLISHERS
REPRESENTATION OFFICES
• 596 Street, Madera, California-93638
• 8 Automatic Rd, Unit 2C, Brampton L6S 3N5, Canada
Criticism/Punjabi Litratural/Literary Studies

ISBN: 978-93- 82837-38-1

Punjabi Sahit Adhyan
(Myth Rupantran)

Ed. by
Amandeep Kaur (Dr.)
VPO Harsa Chhina,
(Kukran Wala), Tehsil Ajnala
Distt. Amritsar-143101
Mobile : 9815102284

© Editor

2018
SPB
Published Lokgeet Parkashan
printed & bound by Unistar Books Pvt. Ltd.
301, Industrial Area, Phase-9,
S.A.S. Nagar, Mohali-Chandigarh (India)
email : unistarbooks@gmail.com
website : www.unistarbooks.com
Ph. +91-172-5027427, 5027429, 4027552

© *2014*
Produced and bound in India

All rights reserved
This book is sold subject to the condition that it shall not, by way of trade or otherwise, be lent, resold, hired out, or otherwise circulated without the publisher's prior written consent in any form of binding or cover other than that in which it is published and without a similar condition including this condition being imposed on the subsequent purchaser and without limiting the rights under copyright reserved above, no part of this publication may be reproduced, stored in or introduced into a retrieval system, or transmitted in any form or by any means(electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise), without the prior written permission of both the copyright owner and the above-mentioned publisher of this book.

Book.

ਤਤਕਰਾ

ਭੂਮਿਕਾ 5

1. ਮਿੱਥ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ 8
ਡਾ. ਅਮਨਦੀਪ ਕੌਰ

2. ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਮਿਥ ਭੰਜਨ : ਜੁਗਤ ਤੇ ਪਾਸਾਰ (ਯੁੱਗਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ) 18
ਡਾ. ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ

3. ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਮਿਥ ਸਿਰਜਣਾ 27
ਡਾ. ਰਾਜਵਿੰਦਰ ਕੌਰ

4. ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਮਿਥਿਹਾਸਕ ਰੂਪਾਂਤਰਣ 36
ਡਾ. ਰਜਿੰਦਰ ਕੌਰ

5. ਮਿਥਕ ਪਾਤਰਾਂ ਦੇ ਬਦਲਦੇ ਸਰੂਪ ਮਨਮੋਹਨ ਬਾਵਾ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਭਾਰਤੀ ਇਤਿਹਾਸ ਮਿਥਿਹਾਸ' ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ 43
ਡਾ. ਜਸਵੀਰ ਕੌਰ

6. ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਵਿਚ ਮਿਥ ਸਿਰਜਣਾ 52
ਪ੍ਰੋ. ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ

7. ਇਕ ਰਮਾਇਣ ਹੋਰ ਮਿਥਿਹਾਸ ਦੀ ਪੁਨਰ ਸਿਰਜਣਾ 57
ਡਾ. ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ

8. ਨਾਟਕ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ : ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਮਿਥ ਦਾ ਵਿਸਥਾਪਨ 64
ਡਾ. ਪਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ

Principal
Sh. Lal Bahadur Shastri Arya
Mahila College, BARNALA

Scanned with CamScanner

ਹਵਾਲੇ ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ

1. ਜੌਨ ਡੌਸਨ, ਹਿੰਦੂ ਮਿਥਿਹਾਸਕ ਕੋਸ਼, ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ, ਪਟਿਆਲਾ 1963, ਪੰਨਾ-238.
2. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਮਿਥ ਰੂਪਾਂਤਰਣ, ਪੰਨਾ-153.
3. ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ 'ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ' ਦੀ ਅਕਤਾਂਸ਼ੀਅਲ, ਜੁਗਤ, ''ਗੁਰਮਤਿ ਕਾਵਿ, ਡਾ. ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਗਿੱਲ (ਸੰਪਾ.) ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਡਮੀ ਦਿੱਲੀ, ਪੰਨਾ-119.
4. ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਚਿੰਤਨ ਤੇ ਕਲਾ, ਪੰਨਾ-55.
5. ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ, ਪੰਨਾ-167.

5

ਮਿੱਥਕ ਪਾਤਰਾਂ ਦੇ ਬਦਲਦੇ ਸਰੂਪ : ਮਨਮੋਹਨ ਬਾਵਾ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਭਾਰਤੀ ਇਤਿਹਾਸ-ਮਿਥਿਹਾਸ' ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ

ਡਾ. ਜਸਵੀਰ ਕੌਰ*

ਮਿੱਥ ਕਥਾ ਇਕ ਪਵਿੱਤਰ,ਪਰੰਪਗਗਤ ਬਿਰਤਾਂਤ ਹੈ। ਪਵਿੱਤਰ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਸਦਾ ਸੰਬੰਧ ਧਰਮ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।ਡਾ.ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ 'ਮਿੱਥ ਅਧਿਐਨ ਤੇ ਵਾਂਰਾ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ' ਵਿੱਚ ਪਲੈਟੋ ਦੇ 'ਮਿੱਥ' ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ-

ਮਿੱਥ ਨੂੰ ਪੰਰਪਗਗਤ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਮਾਈਥਾਸ (MYTHOS) ਸਬਦ ਦੀ ਵਿਅਖਿਆ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਮਿੱਥ ਤੋ ਭਾਵ ਉਹ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਕਹਾਣੀ ਹੈ ਜੋ ਦੇਵਤਿਆ ਅਤੇ ਨਾਇਕਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੋਵੇ ਤੋਂ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।[1]

'ਮਿੱਥ ਅਧਿਐਨ ਤੇ ਵਾਰਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ' ਵਿਚ ਡਾ.ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਿੱਥ ਕਥਾਵਾਂ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਅਤੇ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲਤਾ ਸੰਬੰਧੀ ਆਈ.ਏ.ਰਿਚਰਡ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:-

ਵਿਚਾਰਾਤਮਕ ਤੇ ਮਹਾਨ ਮਿੱਥ-ਕਥਾਵਾਂ ਕੇਵਲ ਕਲਪਨਾ ਹੀ ਨਹੀ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਚਿੰਤਨ ਵਾਸਤੇ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਅਮੁੱਕ ਭੰਡਾਰ ਹਨ।ਉਹ ਨਿਰੋਲ ਮੰਨੋਰੰਜਨ ਹੀ ਨਹੀ ਤੇ ਨਾ ਜੀਵਨ ਦੀ ਕਠੋਰ ਵਾਸਤਵਿਕਤਾ ਤੋ ਬਚਣ ਲਈ ਕੋਈ ਆਸਰਾ।[2]

ਮਿੱਥ ਅਕਸਰ ਧਾਰਮਿਕ ਕਥਾ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।ਧਰਮ ਤੋ ਇਲਾਵਾ ਇਹ ਸਮਾਜਿਕ ਕਾਰਜ ਵੀ ਨਿਭਾਉਦੀ ਹੈ।ਜਿਵੇ ਨੇਕੀ-ਭਲਾਈ ਵੱਲ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੋਣਾ ਸਮਾਜ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਰੱਬ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ ਆਦਿ।ਅਜਿਹੇ ਗੁਣ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮਿੱਥ ਤੋ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।ਮਿੱਥ ਦਾ ਕਾਰਜ਼ ਮੁਨੱਖ ਲਈ ਆਦਰਸ਼ਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ

---

*ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਧਿਐਨ ਵਿਭਾਗ, ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

Principal
Sh. Lal Bahadur Shastri Arya
Mahila College, BARNALA

ਪ੍ਰੋ. ਬਲਵੀਰ ਕੌਰ ਰੀਹਲ ਦੀ ਸੰਪਾਦਿਤ ਪੁਸਤਕ 'ਅਜਮੇਰ ਸਿੱਧੂ ਦਾ ਕਥਾ ਸੰਸਾਰ : ਆਲੋਚਨਾਤਮਿਕ (ਚਿੰਤਨ-ਮੰਥਨ)' ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਕਥਾਕਾਰ ਅਜਮੇਰ ਸਿੱਧੂ ਦੇ ਕਥਾ-ਪ੍ਰਵਚਨ ਉੱਪਰ ਕੇਂਦਰਿਤ ਹੈ। ਇਹੰ ਪੁਸਤਕ ਅਜਮੇਰ ਸਿੱਧੂ ਦੇ ਕਥਾ ਜਗਤ ਦੇ ਵਸਤੂਗਤ ਅਤੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਪਾਸਾਰਾਂ ਦਾ ਸੰਘਣਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਉੱਭਰਵੀਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਕਥਾਕਾਰੀ ਦੇ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਸੰਕਲਪਾਂ ਦੀ ਥਾਵੇਂ ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਬੰਧਾਂ ਵਿਚ ਵਾਪਰੇ ਪਰਿਵਰਤਨਾਂ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਕੇ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਸਮਾਜ-ਸਨਮੁਖ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਬੰਧਾਂ ਵਿਚ ਆਏ ਪਰਿਵਰਤਨ ਪੰਜਾਬੀ ਕਥਾਕਾਰੀ ਵਿਚ ਬਦਲੇ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਜੋਕੇ ਉਦਾਰੀਕਰਨ ਅਤੇ ਵਪਾਰੀਕਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅੰਕਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਅਜਮੇਰ ਸਿੱਧੂ ਦੇ ਕਥਾ ਪ੍ਰਵਚਨ ਦੇ ਅਵਚੇਤਨ ਨੂੰ ਜਿੱਥੇ ਤਲਾਸ਼ਦੀ ਹੈ ਉੱਥੇ ਕਥਾਕਾਰੀ ਦੀ ਵਿਧੀ ਵਿਚ ਜੁੜੇ ਨਵੇਂ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਬਲਬੀਰ ਕੌਰ ਰੀਹਲ ਦੀ ਇਸ ਆਲੋਚਨਾਤਮਿਕ ਸਿਰਜਣਾ ਨੂੰ ਮੈਂ ਜੀ ਆਇਆਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ।

-ਡਾ. ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ

Principal
Sh. Lal Bahadur Shastri Arya
Mahila College, BARNALA

TARK BHARTI PARKASHAN
Purani Sabji Mandi, K. C. Road,
Barnala-148101 (Pb.)
Ph. 01679-233244, 241744
Email : tarksheel@yahoo.com

Rs. 300/-

ISBN: 978-93-86947-88-9

Title Design : Arman Graphics, Banga

ਅਜਮੇਰ ਸਿੱਧੂ ਦਾ ਕਥਾ ਸੰਸਾਰ : ਆਲੋਚਨਾਤਮਿਕ ਸੰਪਾਦਕ : ਪ੍ਰੋ. ਬਲਵੀਰ ਕੌਰ ਰੀਹਲ

ਅਜਮੇਰ ਸਿੱਧੂ ਦਾ ਕਥਾ ਸੰਸਾਰ
ਆਲੋਚਨਾਤਮਿਕ
(ਚਿੰਤਨ-ਮੰਥਨ)

Book

ਸੰਪਾਦਕ
ਪ੍ਰੋ. ਬਲਵੀਰ ਕੌਰ ਰੀਹਲ

... ਪ੍ਰਵਚਨ :
ਖ਼ੁਸ਼ਕ ਅੱਖ ਦਾ ਖ਼ਾਬ 139
ਪ੍ਰੋ. ਜੇ. ਬੀ. ਸੇਖੋਂ

23. ਬਹੁਪਾਸਾਰੀ ਕਥਾ ਬੋਧ : ਖ਼ੁਸ਼ਕ ਅੱਖ ਦਾ ਖ਼ਾਬ
ਡਾ. ਮਿਨਾਕਸ਼ੀ ਰਾਠੌਰ 149

24. ਸ਼ਾਇਦ ਰੰਮੀ ਮੰਨ ਜਾਏ : ਪੂੰਜੀਵਾਦੀ ਤੇ ਇਖ਼ਲਾਕੀ ਜਦੋ ਜਹਿਦ 157
ਡਾ. ਜਸਵੀਰ ਕੌਰ

25. ਅੰਤਿਕਾ: ਪੀੜਾਂ ਮਾਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਦਾ ਸਿਰਜਕ 162
ਪ੍ਰੋ. ਬਲਵੀਰ ਕੌਰ ਰੀਹਲ

26. ਅਜਮੇਰ ਸਿੱਧੂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ: ਖੰਡਿਤ ਸਵੈ ਦੀਆਂ ਕਥਾਵਾਂ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ 175
ਡਾ: ਗੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ

27. ਅਜਮੇਰ ਸਿੱਧੂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ: ਮਾਨਵੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਸਮੱਸਿਆਕਾਰ ਦਾ ਕਥਾ-ਪ੍ਰਵਚਨ 183
ਡਾ: ਗੁਰਮੀਤ ਕੌਰ ਸੰਧੂ

28. ਅਜਮੇਰ ਸਿੱਧੂ ਦੇ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਕਥਾਨਕੀ ਸਰੋਕਾਰ 190
ਡਾ. ਰਾਜਵੰਤ ਕੌਰ

29. ਮੇਰੇ ਔਰਤ ਪਾਤਰ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ 199
ਅਜਮੇਰ ਸਿੱਧੂ

30. ਮੁਲਾਕਾਤ : ਮੈਂ ਔਰਤ ਪੱਖੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹਾਂ-ਅਜਮੇਰ ਸਿੱਧੂ 209
ਮੁਲਾਕਾਤੀ: ਪ੍ਰੋ. ਬਲਵੀਰ ਕੌਰ ਰੀਹਲ

31. ਜੀਵਨ ਬਿਓਰਾ - ਅਜਮੇਰ ਸਿੱਧੂ 218

32. ਜੀਵਨ-ਬਿਓਰਾ - ਪ੍ਰੋ. ਬਲਵੀਰ ਕੌਰ ਰੀਹਲ 223

ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ : ਨਚੀਕੇਤਾ ਦੀ ਮੌਤ
(ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ) 1998

Principal
Sh. Lal Bahadur Shastri Arya
Mahila College, BARNALA

Scanned with CamScanner

ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਅਲੌਂਗ ਛੇਰੇ ਦਾ ਸਨਮਾਣ ਕਰਨਾ', 'ਉੱਤਰਾ ਨੂੰ ਆਪਣਾ-ਆਪ ਝੂਠਾ ਲੱਗਣਾ', 'ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਪੋਸਟਰ ਹੀ ਫਾੜ ਦੇਣਾ' ਦੇ ਚਿਹਨਕੀ ਚੁੱਟ ਉੱਤਰਾ ਅੰਦਰ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਮੂਕ ਵਿਦਰੋਹ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦੇ ਨਾਰੀ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਤਸੱਵਰ ਅਧੀਨ ਔਰਤ ਦੀ ਵਸਤਮਈ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਆਤਮਸਾਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪੂੰਜੀ ਦੀ ਸੱਤਾ ਦੇ ਚੱਕਰਵਿਊ ਵਿੱਚ ਉੱਤਰਾ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੇ ਅਸਤਿਤੱਵ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਬੋਲਾਂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਕੀ ਉਸ ਦੇ ਬੋਲ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਉਭਾਰਨਾ ਹੀ ਕਹਾਣੀ ਪਾਠ ਦੀ ਵੱਡੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਬਣਦੀ ਹੈ।

ਅਜਮੇਰ ਸਿੱਧੂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਪਾਤਰ ਬਹੁਤਾ ਕਰਕੇ ਅੱਧਾ-ਅਧੂਰਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹਰਸੇਵ ਤੇ ਇੰਦਰਪ੍ਰੀਤ, ਉੱਤਰਾ ਤੇ ਰਿਸ਼ੀ, ਡਾ. ਸੁਵੀਰ ਤੇ ਆਰਸੀ ਸ਼ਾਹ, ਰਿਆਜ਼ ਅਹਿਮਦ ਤੇ ਨਿਰਮਲਾ ਆਦਿ ਅਜਿਹੇ ਪਾਤਰ ਹਨ ਜੋ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਇਸ਼ਕ ਵਿੱਚ ਹਾਰਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਤੇ ਰੀਤੀ-ਰਿਵਾਜਾਂ ਦੀ ਬਲੀ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਕੁੱਝ ਅਜਿਹੇ ਸਸ਼ਕਤ ਨਾਰੀ ਪਾਤਰ ਵੀ ਹਨ ਜੋ ਵਿਵਸਥਾ ਨਾਲ ਟਕਰਾਉਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਵੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰੰਮੀ ਦਾ ਪਾਤਰ ਸ਼ਸਕਤ ਔਰਤ ਦੀ ਜਿਉਂਦੀ ਜਾਗਦੀ ਮਿਸਾਲ ਹੈ। ਅਜਮੇਰ ਸਿੱਧੂ ਉੱਤੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਤੇ ਖੱਬੇ ਪੱਖੀ ਲਹਿਰ ਦਾ ਵੀ ਪੂਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਉਹ ਝੂਠੇ ਦੰਭ, ਪਾਖੰਡ, ਕਰਮਕਾਂਡਾਂ, ਭੂਤਾਂ ਪ੍ਰੇਤਾਂ, ਪੁਨਰ ਜਨਮ, ਜਾਦੂ ਟੂਣਿਆਂ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰਦਾ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਤਰਕ ਉਸਾਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਉਸ ਦੀਆਂ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਾਠ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਅਜਮੇਰ ਸਿੱਧੂ ਦਾ ਕਲਾ ਪੱਖ ਵੀ ਉੱਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਕਮਾਲ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸਿਰਜਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਥਾ ਪਾਠ ਵਿੱਚ ਬੜੇ ਰੋਚਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਮਹੀਨ ਪਰਤਾਂ ਖੋਲ੍ਹਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਥਾ ਦੇ ਮੁੱਖ ਪਾਠ ਵਿੱਚੋਂ ਅੱਗੇ ਹੋਰ ਕਈ ਪਾਠ ਖੁੱਲ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਆਰੰਭ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਉਤਸੁਕਤਾ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਤੇ ਉਹ ਬੇਰੋਕ ਪਾਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਚਰਦੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੁਆਬੀ ਬੋਲੀ ਤੇ ਮੁਹਾਵਰੇਦਾਰ ਭਾਸ਼ਾਈ ਬਿਆਨ ਪਾਠਕੀ-ਮਨ ਨੂੰ ਟੁੰਭਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਜਮੇਰ ਸਿੱਧੂ ਆਪਣੇ ਕਥਾ ਪਾਠ ਰਾਹੀਂ ਮਾਨਵੀ ਅਸਤਿੱਤਵ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਮੂਲ ਸਰੋਕਾਰਾਂ, ਮਾਨਸਿਕ ਉਲਝਣਾਂ, ਅੰਤਰ ਵਿਰੋਧਾਂ, ਨੈਤਿਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਵਿੱਚ ਆ ਰਹੀ ਗਿਰਾਵਟ ਨੂੰ ਤਰਕਮਈ ਸੂਝ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਨਵੇਂ ਦਿਸਹੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਅੰਜ਼ਾਮ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਸਫ਼ਲ ਕਥਾਕਾਰ ਹੈ।

ਸ਼ਾਇਦ ਰੰਮੀ ਮੰਨ ਜਾਏ : ਪੂੰਜੀਵਾਦੀ ਤੇ ਇਖ਼ਲਾਕੀ ਜਦੋ ਜਹਿਦ

-ਡਾ. ਜਸਵੀਰ ਕੌਰ*

ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦੇ ਇਸ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਪੂੰਜੀਵਾਦੀ ਅਰਥ ਵਿਵਸਥਾ ਨੇ ਵੇਸਵਾ-ਬਿਰਤੀ, ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਵਪਾਰ ਅਤੇ ਬਲਾਤਕਾਰ ਵਰਗੀਆਂ ਜਿਨਾਂ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਜਾਂ ਲੁਕੇ ਛਿਪੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਮਜਬੂਤ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪੂੰਜੀਵਾਦ ਦੇ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਣ ਵਿੱਚ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ ਔਰਤ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਨੂੰ ਘਰ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢਣ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੋਈ ਪਰ ਔਰਤ ਮੁਕਤੀ ਆਪਣੀ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਵਿੱਚ ਕਿਧਰੇ ਵਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ।

ਅਜਮੇਰ ਸਿੱਧੂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ 'ਸ਼ਾਇਦ ਰੰਮੀ ਮੰਨ ਜਾਏ' ਵਿਚਲੀਆਂ ਰੱਜੂ ਤੇ ਲੱਡੂ ਪਾਤਰ ਵੀ ਇਸੇ ਸਿਸਟਮ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹਨ। ਕੰਮੀ ਕਮੀਣਾਂ ਵਾਲੇ ਜੰਜਾਲ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਦਾ ਜੋ ਰਾਹ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਚੁਣਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਉਤਪਾਦਨ, ਸਮਾਜ ਦਾ ਕੋਈ ਭਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ। ਉਹ ਤਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਵਿਕਦੀ ਹਰ ਸੁੱਖ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨਣ ਦੀ ਲਲਕ ਮਾਤਰ ਹੀ ਹਨ। ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਹ ਲਲਕ ਹੋਰਨਾਂ ਮੰਦੇ ਪਾਤਰ ਵਰਗਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ 'ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸੁੱਖ ਸਹੂਲਤਾਂ' ਸੰਪੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਲਾਲਚ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਕੰਮੀਆਂ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਜਿੱਥੇ ਪਹਿਲਾ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਰੋਲਣ ਦੇ ਸੰਕੇਤ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਉੱਥੇ ਹੁਣ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਬਾਜ਼ਾਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨੇ ਆਪ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜ ਨੂੰ ਵੇਚਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਰੱਜੂ ਤੇ ਲੱਡੂ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਭਰਾ ਅਤੇ ਮਾਂ ਬਿਮਲਾ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਪੈਸੇ ਲੈ ਕੇ ਕੁੜੀ ਵਿਆਹਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਹੁਣ ਮਾਪੇ ਕੁਮਾਪੇ ਬਣ ਕੇ ਵਿਆਹ ਦੀ ਥਾਂ ਵਾਰ ਵਾਰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਪੁਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਵਲ 'ਲਾਲ ਬੱਤੀ' ਦੀਆਂ ਵੇਸਵਾਵਾਂ ਦੇ ਮਾਪੇ ਅਕਸਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਬਿਮਲਾ ਵਰਗੇ ਲੋਕ ਖੁਦ ਆਪਣੀਆ ਧੀਆਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਪੁਆ ਰਹੇ ਹਨ। 'ਕੁਲਜੋਤ' 'ਤਾਰੋ' ਪਾਤਰ ਨੂੰ ਕੰਮ ਦੀ ਕਿੱਲਤ ਦੀ ਦੁਹਾਈ ਪਾਉਂਦਿਆ ਆਖਦੀ ਹੈ।

"ਹੁਣ ਕਿਹੜੇ ਕੰਮ ਰਹਿ ਗਏ? ਮੋਹਿਜ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨਿਆਂ ਦੇ ਢਿੱਡ ਤੇ ਲੱਤ ਮਾਰੀ ਤੇ ਕਿੰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਦਿੱਤੀ। ਅਗਲੀਆਂ ਨੇ ਡੱਟ ਕੇ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ। ਕਿਦੇ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਭੇਜਿਆ। ਰੂਪੇ ਨੂੰ ਅਡਜਸਟ ਕੀਤਾ। ਹੁਣ ਗਰੁੱਪ ਦਾ ਇੰਚਾਰਜ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਆ। ਕੋਠੀ ਬਣਾਈ। ਮਾਂ ਬਾਪ ਨੂੰ ਰਾਜ ਬਿਠਾਇਆ। ਹੁਣ ਬਿਮਲਾ ਦੇ ਖਾਨਾ ਬਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਦਿਨ [illegible] ਗਏ। ਇਦਾਂ ਦੀਆਂ

*ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

Principal
Sh. Lal Bahadur Shastri Arya
Mahila College, BARNALA

Scanned with CamScanner

RNI : JKPUN/2002/6333 ISSN : 2456 - 253X

(3)

ਮਨੁੱਖੀ ਕਦਰਾਂ ਦਾ ਰਚਨਾਤਮਕ ਸਫ਼ਰ

(A Creative Journey of Human Values)

ਆਬਰੂ

ਸਾਲ : 18 ਅੰਕ : 1-3
ਜਨਵਰੀ - ਮਾਰਚ 2019

ਸੰਪਾਦਕ
ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰੈਨਾ
ਮੋਬਾ : 9797657211
ਸੰਪਾਦਕ ਮੰਡਲ
ਡਾ. ਮੋਨੋਜੀਤ
ਮੋਬਾ : 9419139906
ਦੇਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਿਸ਼ਵਨਾਗਰਿਕ
ਮੋਬਾ : 9596652796
ਜੰਗ ਐਸ. ਵਰਮਨ
ਮੋਬਾ : 9419210834
ਸਹਾਇਕ ਸੰਪਾਦਕ
ਸੁਰਿੰਦਰ ਨੀਰ*
ਮੋਬਾ : 9622006304
ਈਮੇਲ : baljeetraina58@gmail.com

ਮੁੱਲ : ਇਕ ਕਾਪੀ 50 ਰੁਪਏ
ਡਾਕ ਦੁਆਰਾ 75 ਰੁਪਏ
ਦੇਸ਼ ਸਲਾਨਾ : 200 ਰੁਪਏ
ਡਾਕ ਦੁਆਰਾ : 300 ਰੁਪਏ
ਜੀਵਨਸਾਥ : 5000 ਰੁਪਏ
ਵਿਦੇਸ਼ ਸਲਾਨਾ : 30 ਡਾਲਰ, 15 ਪੌਂਡ
ਜੀਵਨ ਸਾਥ : 500 ਡਾਲਰ, 250 ਪੌਂਡ

ਸੰਪਾਦਕ ਜਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਦਾ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵਿਅਕਤ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਦਾ ਹਲ ਜੰਮੂ ਵਿਖੇ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ।

* ਆਨਰੇਰੀ

ਤਰਤੀਬ

ਸੰਪਾਦਕੀ : ਤੁਹਾਡੇ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇ ਆਸਰੇ.../*ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰੈਨਾ*/2
ਸਿਨੇਮਾ : ਸਤਿਆਜੀਤ ਰੇਅ ਦਾ ਸਿਨੇਮਾ/*ਸੁਖਵੰਤ ਹੁੰਦਲ*/3
ਸ਼ਖਸੀਅਤ : ਗਿਆਨੀ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ.../*ਦੇਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਿਸ਼ਵਨਾਗਰਿਕ*/16
ਕਹਾਣੀਆਂ : ਝੂਠ ਸਭ ਝੂਠ/*ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂ*/23
ਗੁੱਲੂ-ਇਨ-ਪੈਰਿਸ/*ਰਾਣੀ ਨਗਿੰਦਰ ਕੌਰ*/26
ਵਰ ਕਿ ਸਰਾਪ/*ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ*/30
ਹੁਣ ਨਹੀਂ/*ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ*/33
ਫੰਬਾ/*ਜੰਗ ਐਸ. ਵਰਮਨ*/37
ਅਨੁਵਾਦ : ਬਦਨਾਮੀ ਦੀ ਛਾਂ/*ਰਾਮਨਾਥ ਸ਼ਾਸਤਰੀ*/39
ਜੀ ਆਇਆਂ ਨੂੰ : ਜ਼ਿੰਦਗੀ/*ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ*/43
ਯਾਤਰਾ : ਸਿੰਘਾਪੁਰ ਤੋਂ ਅੱਗੇ, ਮਲੇਸ਼ੀਆ/*ਡਾ. ਮੋਨੋਜੀਤ*/45
ਕਵਿਤਾਵਾਂ : ਸਾਡਾ ਬਸੰਤ/*ਮਨੋਜ ਸ਼ਰਮਾ*/ 51
ਆਜ਼ਾਦੀ, ਲੈਨਿਨ ਦੇ ਨਾਂ/*ਸੰਤ ਰਾਮ ਉਦਾਸੀ*/ 52
ਅਰੂਨਾ ਸ਼ਾਨ ਬਾਗ ਦੇ ਨਾਂ/*ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੰਮੂ*/ 100
ਨਾਟਕ : ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਉਜਾੜਾ/*ਬੀਕਮ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀ*/53
ਗਜ਼ਲਾਂ : ਚਾਰ ਗਜ਼ਲਾਂ/*ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰੈਨਾ*/60
ਲੇਖ : ਸ਼ੈਲੀ-ਵਿਗਿਆਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ/*ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪਾਂਧੀ*/61
ਖੋਜ ਪੱਤਰ : ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਅਤੇ ਹਾਇਬ੍ਰਿਡਿਟੀ.../*ਬਲਜੀਤ ਕੌਰ*/ 65
: ਪਰਵਾਸੀ ਮਨ ਦੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਦਾ ਸ਼ਾਇਰ/*ਡਾ. ਰੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ*/70
: ਬਲਜੀਤ ਰੈਨਾ ਦੀ ਕਹਾਣੀ 'ਪਿਛੋਕੜ'.../*ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ* /73
: ਚਿਸ਼ਤੀ ਸਿਲਸਿਲਾ : ਪਰੰਪਰਾ ਤੇ ਪਛਾਣ/*ਡਾ. ਅਨਵਰ ਚਿਰਾਗ਼*/ 78
: ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਕਵਿਤਾ/*ਅਮਾਨਤ ਮਸੀਹ*/81
: 'ਔਰਤ ਵਿਸਥਾਪਨ' ਦੀ ਦਾਸਤਾਨ..../*ਡਾ. ਜਸਵੀਰ ਕੌਰ*/84
: ਮਾਤ ਲੋਕ : ਮੂਲ ਸਰੋਕਾਰ/*ਪ੍ਰਭਜੀਤ ਕੌਰ*/87
: ਬਾਗੜੀ ਸਮਾਜ ਤੇ ਲੋਕਧਾਰਾ/*ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ*/91
ਸਮੀਖਿਆ : ਮਨੁੱਖ ਮਨ ਦੇ ਅਵਚੇਤਨੀ.../*ਨਿਰੰਜਣ ਬੋਹਾ*/94
: ਤਰਕਾਲਾਂ ਦੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ/*ਡਾ. ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਧੀਮਾਨ*/97
: ਅਕਲ, ਅਸਲੀਅਤ ਅਤੇ ਈਮਾਨ/*ਇੱਛੂਪਾਲ ਸਿੰਘ*/98

ਛਾਪਕ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਅਤੇ ਮਾਲਕ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਲਾਸਿਕ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼, ਬੜੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾ ਤੋਂ ਛਪਵਾ ਕੇ 'ਦਫ਼ਤਰ ਆਬਰੂ' ਮਕਾਨ ਨੰਬਰ-5, ਕੁੰਜਵਾਨੀ, ਸ਼ਹੀਦ ਫਿਲਿੰਗ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ, ਜੰਮੂ 180010 ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ। ਸੰਪਾਦਕ: ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰੈਨਾ

Printer, Publisher, and Owner Gurmukh Singh Printed it at M/S Classic Printers, Bari Brahmana and Published at Aabru office, H.No.5, Kunjwani, Behind Shaheed Filling Station Jammu-180010. Editor, Baljeet Singh Raina

Principal
Sh. Lal Bahadur Shastri Arya
Mahila College, BARNALA

Scanned with CamScanner

ਖੋਜ ਪੱਤਰ

'ਔਰਤ ਵਿਸਥਾਪਨ' ਦੀ ਦਾਸਤਾਨ : ਸੁਰਿੰਦਰ ਨੀਰ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਸਥਾਪਨ

— ਡਾ. ਜਸਵੀਰ ਕੌਰ —

ਪਰਵਾਸ ਅਤੇ ਵਿਸਥਾਪਨ ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਬਦ ਹਨ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਦੁਆਰਾ ਇਕ ਸਥਾਨ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕਰ ਜਾਣ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹਨ। ਪਰਵਾਸ ਆਪਣੀ ਜਨਮਭੂਮੀ ਤੋਂ ਕੂਚ ਕਰਕੇ ਪਰਾਈ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਵਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਿਸਥਾਪਨ ਵੀ ਮੁੜ ਤੋਂ ਸਥਾਪਤੀ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪਰਵਾਸ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਦੀ ਭਾਲ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਜੀਵਨ ਜਿਊਣ ਦੀ ਤਾਂਘ ਕਾਰਨ ਪਰਵਾਸੀ ਹੋਣਾ। ਆਪਣੀ ਜਨਮ ਭੂਮੀ ਨੂੰ ਛਡ ਪਰਾਈ ਥਾਂ ਵੱਸਣਾ ਆਦਮੀ ਲਈ ਸੌਖਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਉਹ ਇਸਦੇ ਦਰਦ ਨੂੰ ਹੰਢਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਔਰਤ ਤਾਂ ਇਸ ਦਰਦ ਨੂੰ ਡੂੰਘੇਰੇ ਰੂਪ 'ਚ ਹੰਢਾਉਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਔਰਤ ਪਤੀ ਦੇ ਪਰਵਾਸੀ ਹੋ ਜਾਣ 'ਤੇ ਇੱਕਲਤਾ ਦਾ ਸੰਤਾਪ ਹੰਢਾਉਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ, ਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਵਿਦੇਸ਼ 'ਚ ਕਰਵਾਏ ਦੂਜੇ ਵਿਆਹ ਦਾ ਸੰਤਾਪ ਅਤੇ ਪਰਦੇਸ ਜਾ ਕੇ ਵੱਸ ਗਈ ਔਰਤ ਵੀ ਸੰਤਾਗ੍ਰਸਤ ਰਹੀ ਹੈ।

ਜੰਗ ਜਾਂ ਵੰਡ ਕਾਰਨ ਕੀਤੇ ਪਰਵਾਸ ਨੇ ਵੀ ਔਰਤ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਨੂੰ ਹੀ ਛੱਲਣੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। '47 ਦੀ ਵੰਡ ਨੂੰ ਕੌਣ ਭੁੱਲ ਸਕਿਆ ਹੈ ? ਜਿਸ ਵਿਚ ਔਰਤ ਦੀ ਬੇਹੁਰਮਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਜ਼ੋਰ-ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਨਾਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨ 'ਚ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਹਿੰਦੂ-ਸਿੱਖ ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਭਾਰਤ 'ਚ ਰਹਿ ਗਈ ਮੁਸਲਿਮ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਪੱਤ ਰੁਲੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਧਰਮ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕਰਵਾਏ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਕੇ ਰਖੇਲਾਂ ਵਾਂਗ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਔਰਤ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ-ਆਬਰੂ ਰੁਲੀ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਕਿੰਨਾ ਘਾਣ ਹੋਇਆ। ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਕਾਰਨ ਆਪਣੀ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਪਲਾਇਨ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਝਗੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਔਰਤ ਹੀ ਪਿਸੀ ਹੈ।

ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਲੁੱਟ-ਖਸੁੱਟ ਨੂੰ ਸਾਹਿਤ, ਫਿਲਮਾਂ, ਨਾਟਕਾਂ ਆਦਿ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਾਹਿਤ ਵਿਧਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਦਰਪੇਸ਼ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਚਿਤਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਵੀ ਔਰਤ ਦੇ ਦਰਦ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਕੁਝ ਕੋਨੇ ਅਣਛੋਹੇ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਹੀ ਅਣਛੋਹੇ ਦਰਦ ਨੂੰ 'ਸੁਰਿੰਦਰ ਨੀਰ' ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਸਥਾਪਨ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਜਿੱਥੇ ਔਰਤ ਦੇ ਵਿਸਥਾਪਨ ਦੇ ਦਰਦ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ ਉੱਥੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਰਦ ਦੀ ਪੁਨਰ ਸਥਾਪਤੀ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਪਰਿਵਾਰਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ। ਮਰਦ ਦੀਆਂ ਘਰੋਂ ਬੇਘਰ ਹੋਣ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਔਰਤ ਦਾ ਆਪਣਾ ਇਕ ਸੰਤਾਪ। ਫਰਕ ਸਿਰਫ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਔਰਤ ਜਿੱਥੇ ਆਪਣੇ ਦਰਦ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਰਜਿਸਟਰ ਕਰਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉੱਥੇ ਮਰਦ ਆਪਣੇ ਰਜਿਸਟਰ ਹੋਏ ਦਰਦ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਕੁਝ ਖੱਟਦਾ-ਕਮਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਨਜ਼ਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸੁਰਿੰਦਰਨੀਰ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਔਰਤ ਦਾ ਦੁੱਖ, ਦਰਦ, ਸੰਤਾਪ ਵੇਦਨਾ ਅਤੇ ਦੁਖਾਂਤ ਸਾਰਥਕ ਰੂਪ 'ਚ ਉਭਰਦਾ ਹੈ। ਔਰਤ ਦੀ ਇਸ ਹੋਣੀ ਨੂੰ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਰੂਪ 'ਚ ਉਸਾਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਸਮਾਜ-ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਰੂਪ 'ਚ ਉਸਾਰ ਕੇ ਉਸਦੀ ਹੋਂਦ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਸੁਰਿੰਦਰ ਨੀਰ ਦਾ ਕਥਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਨਿਰੋਲ ਭਾਵੁਕ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ ਸਗੋਂ ਤਰਕਸੰਗਤ ਤੇ ਸੰਵਾਦੀ ਪ੍ਰਵਚਨ ਹੋ ਨਿਬੜਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਸੰਵਾਦ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੀ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਸੋਚ ਦੇ ਰਾਹ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਆਦਰਸ਼ਕ ਪਾਤਰ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੇ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ ਜੋ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਕੁਰਾਹੇ ਪਾ ਦੇਵੇ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਕਿਸੇ ਉਲਝਣ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣ ਜਾਵੇ ਤੇ ਕਥਾ-ਬਿਰਤਾਂਤ ਵੀ ਉਲਝਾਓ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣੇ। ਉਸਦਾ ਕਥਾ-ਬਿਰਤਾਂਤ ਤਾਂ ਔਰਤ ਅਸਤਿੱਤਵ ਦੇ ਬਚਾਓ ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਗਰੁਕਤਾ ਭਰਦਾ ਹੈ।

ਵਿਸਥਾਪਨ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਪਾਤਰ ਸਰੋਜ ਪੜ੍ਹੀ-ਲਿਖੀ ਨੌਕਰੀਸ਼ੁਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹ ਘਰ-ਗ੍ਰਹਿਸਥੀ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਅਦਾਕਾਰ ਵੀ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਅਦਾਕਾਰੀ ਦੀ ਬਦੌਲਤ ਹੀ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਧਾਰਨ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਔਰਤ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਪੁਸ਼ਕਰਨਾਥ ਜੀ ਕੋਲ ਜੋ ਕਿ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਪੰਡਤਾਂ ਦੇ ਵਿਸਥਾਪਨ 'ਤੇ ਇਕ ਨਾਟਕ ਬਣਾਉਣਾ

Principal
Sh. Lal Bahadur Shastri Arya
Mahila College, BARNALA
Scanned with CamScanner

ਖੋਜ ਪਤ੍ਰਿਕਾ

ਸਾਲ: 2017 ਮਾਰਚ 2017 ਅੰਕ: 83

ਪੰਜਾਬੀ ਆਲੋਚਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਕ
(ਭਾਗ ਚੌਥਾ)

ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ
ਡਾ. ਹਰਜੋਧ ਸਿੰਘ

ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਬਿਊਰੋ
ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ

Principal
Sh. Lal Bahadur Shastri Arya
Mahila College, BARNALA

Scanned with CamScanner

17.	ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨੀ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਸਮੀਖਿਅਕ: ਡਾ. ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਢੀਂਗਰਾ	ਡਾ. ਜਸਵੀਰ ਕੌਰ
18.	ਸਮਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ-ਆਲੋਚਨਾ ਵਿਚ ਡਾ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਾਹਿਤ-ਚਿੰਤਨ ਦਾ ਸਥਾਨ	ਡਾ. ਜਸਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਮਾਨ
19.	ਡਾ. ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣਾਤਮਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਅਤੇ ਸ਼ਰੀਅਤ	ਡਾ. ਹਰਜੋਧ ਸਿੰਘ
20.	ਪ੍ਰਿੰ. ਸੁਖਬੀਰ ਕੌਰ ਮਾਹਲ ਦੀ ਗਲਪ ਚਿੰਤਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ	ਡਾ. ਰਜਿੰਦਰ ਕੌਰ
21.	ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਗੰਭੀਰ ਗਲਪ-ਆਲੋਚਕ: ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਮਹਿਲ ਸਿੰਘ	ਡਾ. ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ
22.	ਪ੍ਰੋ. ਸੁਹਿੰਦਰ ਬੀਰ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ	ਬਲਜਿੰਦਰ ਕੌਰ
23.	ਡਾ. ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਖਾਹਰਾ ਦਾ ਸਾਹਿਤ-ਚਿੰਤਨ	ਡਾ. ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ
24.	ਡਾ. ਸਤਿਨਾਮ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ	ਡਾ. ਇਕਬਾਲ ਸੋਮੀਆਂ ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ
25.	ਡਾ. ਰਾਜਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ	ਡਾ. ਧਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
26.	ਡਾ. ਰਮਿੰਦਰ ਕੌਰ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ: ਜੁਗਤ ਅਤੇ ਪਾਸਾਰ	ਡਾ. ਬਲਜੀਤ ਕੌਰ ਰਿਆੜ
27.	ਡਾ. ਧਰਮ ਸਿੰਘ: ਇਕ ਖੋਜਕਾਰ ਅਤੇ ਖੋਜ-ਚਿੰਤਕ	ਡਾ. ਵਿਸ਼ਾਲ ਕੁਮਾਰ
28.	ਡਾ. ਗੁਰਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਾਹਿਤ ਚਿੰਤਨ/ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ	ਡਾ. ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੱਡਾ
	ਇਸ ਅੰਕ ਦੇ ਲੇਖਕ	

Principal
Sh. Lal Bahadur Shastri Arya
Mahila College, BARNALA

Scanned with CamScanner

INSIGHT

(An International Journal of Humanities and Management)
A Peer-Reviewed Referred Research Journal

Annual | Vol. VI | Issue 1

Chief Patron: **S. Balwant Singh Randhawa**
Secretary, College Trust

Patron: **Dr. Swinder Singh Chhina**

Editor-in-Chief: **Dr. Balbir Singh**
Associate Prof. & Head
Department of Economics, Commerce & Management

We make you realize your hidden potential
BARDWAL-DHURI
DBC

Principal
Sh. Lal Bahadur Shastri Arya
Mahila College, BARNALA

DESH BHAGAT COLLEGE
BARDWAL – DHURI
Ph. : 01675-265248, 98151-34094

Scanned with CamScanner

ISSN

INSIGHT

(An International Journal of Humanities and Management)

Annual

Vol 6

Issue 1

ISSN

CONTENTS

16.	KAZUO ISHIGURO'S *THE BURIED GIANT*: A POSTMODERN CRITIQ *Dr. Manmeet Kaur*
17.	RACIAL REPERCUSSIONS IN THE WORKS OF MILDRED D. TAYLOR *THE FRIENDSHIP* AND *MISSISSIPPI BRIDGE* *Rajeep Kumar Tirkey*
18.	THE SO CALLED CHAUVINISM *Ramandeep Sandhu*
19.	ODE TO THE NIGHTINGALE: THE WORLD OF PERMANENCE AND TRANSIEN *Kiranjot Kaur,*
20.	ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ 'ਤੇ ਸਿਰਜਿਆ ਵੋਟ ਬੈਂਕ ਡਾ. ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ
21.	ਜਤਿੰਦਰ ਹਾਂਸ ਦੀ ਕਹਾਣੀ 'ਬੇਰਵਾਜ਼ਾ ਸੂਟ' : ਹਾਸ਼ੀਆਗਤ ਧਿਰਾਂ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਡਾ. ਜਸਵੀਰ ਕੌਰ
22.	ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ ਉੱਪਰ ਹੋਏ ਉਪਾਧੀਮੂਲਕ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ ਦਾ ਸਰਵੇਖਣ (ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਅਧੀ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ
23.	ਗੁੱਜਰ ਬਰਾਦਰੀ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਧੁਨੀ ਵਿਉਂਤ : ਇੱਕ ਅਧਿਐਨ (ਖੰਡੀ ਧੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ
24.	ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਕੁਦਰਤੀ ਚੇਤਨਾ ਬੇਅੰਤ ਕੌਰ
25.	ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਨਾਨਕ-ਬਿੰਬ ਡਾ. ਗਗਨਦੀਪ ਕੌਰ

Principal
Sh. Lal Bahadur Shastri Arya
Mahila College, BARNALA

Scanned with CamScanner

Paper - ਜਰਨਲ (3)

ਅਜੋਕੇ ਸ਼ਿਲਾਲੇਖ

ISSN 2348-2664

ਜਨਵਰੀ-ਮਾਰਚ 2021

50 ਰੁਪਏ

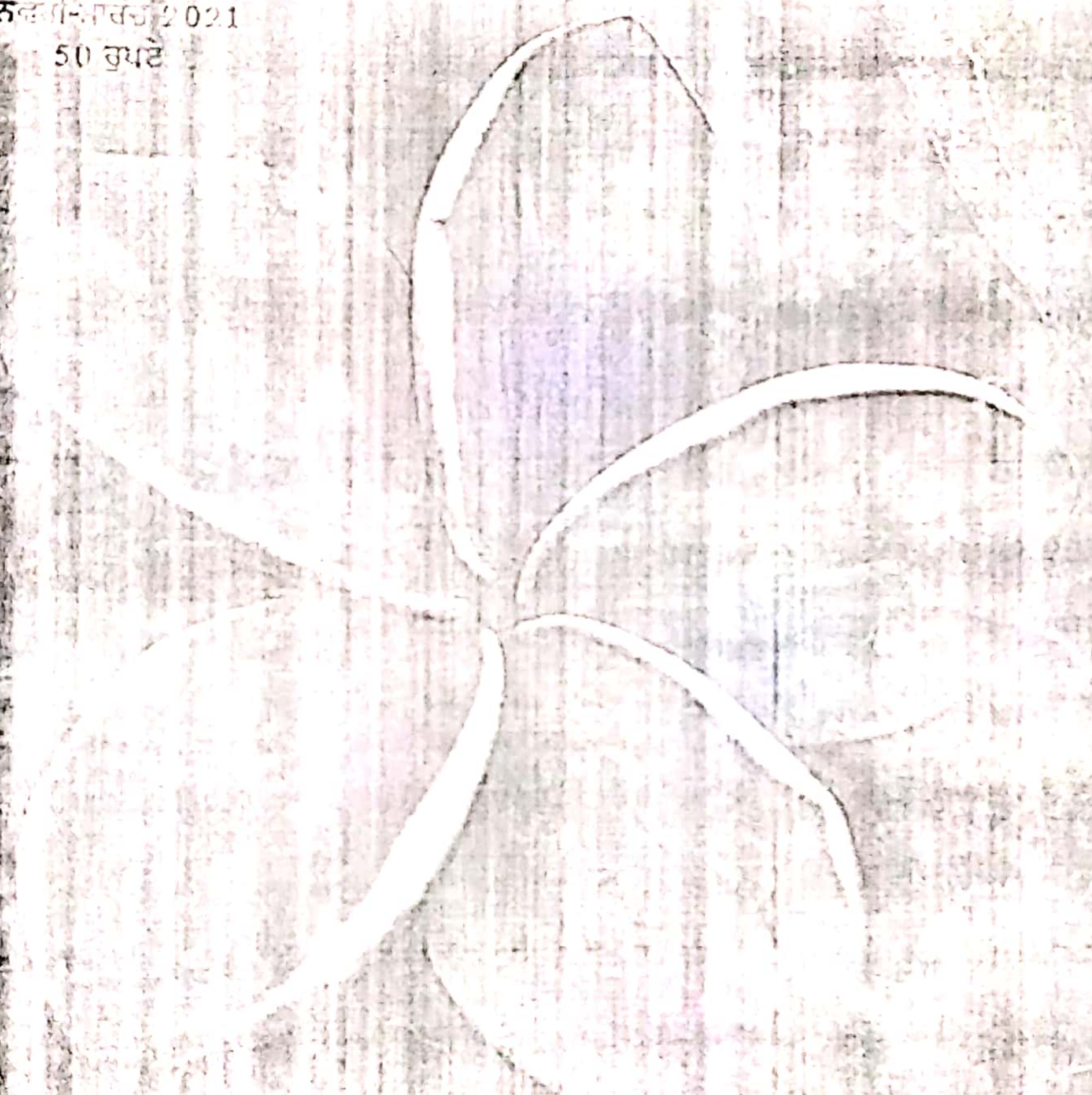

ਨਵਾਂ ਸਾਲ ਮੁਬਾਰਕ

Principal
Sh. Lal Bahadur Shastri Arya
Mahila College, BARNALA

Scanned with CamScanner

ਹੋਡਾ ਸ਼ਾ ਅਰਾਵੀ (

ਹੋਡਾ ਸ਼ਾ ਅਰਾਵੀ ਇਕ ਮਿਸਰੀ ਨਾਰੀਵਾਦੀ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ ਤੁਰਕੀ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਜਨਮ 23 ਜੂਨ, 1879 ਈ. ਨੂੰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਦਾ ਘਰਾਣਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਮੀਰ ਸੀ। ਉਹ ਮਿਸਰ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੁਹੰਮਦ ਸੁਲਤਾਨ ਦੀ ਧੀ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਬਚਪਨ ਉਚੀ ਜਮਾਤ ਦੇ ਹਰਮਾਂ ਵਿਚ ਬੀਤਿਆ ਸੀ। ਤੇਰਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਉਸ ਦੇ ਕਜ਼ਨ ਅਲੀਪਾਸ਼ਾ ਸ਼ਾਰਾਵੀ ਨਾਲ ਹੋ ਗਈ। ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਵਿੱਦਿਆ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਦਾ ਵੀ ਇਹਸਾਸ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਰਾਨ ਪੜ੍ਹਨ ਅਤੇ ਅਰਬੀ ਸਿੱਖਣ ਦਾ ਵੀ ਅਵਸਰ ਮਿਲਿਆ। ਉਹ ਅਰਬੀ ਅਤੇ ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਵਿਚ ਕਵਿਤਾ ਵੀ ਲਿਖਦੀ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ ਵੀ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦ ਹਰਮ ਯੀਅਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹੇਠ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਉਹ ਹਿਜ਼ਾਬ ਪਾਉਣ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪਹਿਨਣ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਉਹ ਭਾਸ਼ਣ ਵੀ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਭਾਸ਼ਣਾਂ ਨੇ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਲੇਰੀ ਵੀ ਲਿਆਂਦੀ ਅਤੇ ਉਹ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਉਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈਆਂ। ਉਸ ਨੇ ਅਮੀਰ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਗਰੀਬ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਉਤਸਾਹਿਤ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਔਰਤਾਂ ਉਪਰ ਲੱਗੀਆਂ ਬੰਦਸ਼ਾਂ ਦਾ ਵੀ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੀ ਸੀ। 1910 ਵਿਚ ਸ਼ਾ ਅਰਾਵੀ ਨੇ ਲੜਕੀਆਂ ਲਈ ਸਕੂਲ ਵੀ ਖੋਹਲੇ ਜੀਹਦੇ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਅਕਾਦਮਿਕ ਵਿੱਦਿਆ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੀ ਕੀਤੇ। ਪਹਿਲੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਕਈ ਔਰਤਾਂ ਨੇ ਬਰਤਾਨਵੀ ਰਾਜ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਚੱਲੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਭਾਗ ਵੀ ਲਿਆ। 1919 ਵਿਚ ਸ਼ਾ ਅਰਾਵੀ ਨੇ ਬਰਤਾਨੀਆ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਇਕ ਵੱਡਾ ਜਲੂਸ ਕੱਢਿਆ। ਭਾਵੇਂ ਬਰਤਾਨਵੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਜਲੂਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਬਿਖਰ ਜਾਣ ਦੇ ਹੁਕਮ ਸੁਣਾਏ, ਪਰੰਤੂ ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਔਰਤਾਂ ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਕੜਕਦੀ ਧੁੱਪ ਵਿਚ ਬੇਖੌਫ਼ ਖੜੀਆਂ ਰਹੀਆਂ।

1922 ਵਿਚ ਜਦ ਉਸ ਦੇ ਪਤੀ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਸ਼ਾ ਅਰਾਵੀ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜਲਸੇ ਵਿਚ ਹਿਜ਼ਾਬ ਪਹਿਨਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੇਵਲ ਮਿਸਰ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਮੁਸਲਿਮ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਅਸਰ ਹੋਇਆ।

ਉਹ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਤੱਕ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਲਈ ਡਟੀ ਰਹੀ। ਉਹ ਸ਼ਾਂਤੀ ਅਤੇ ਖਤਰਨਾਕ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੇ ਨਾਸ਼ ਦੇ ਮਸਲੇ ਉਪਰ ਵੀ ਡਟੀ ਰਹੀ। ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਕਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਕਾਂ ਲਈ ਜਾਗਰੂਕ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਸੁਚੇਤ ਕਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ।

(ਪੁਸਤਕ 'ਨਾਰੀਵਾਦੀ ਔਰਤਾਂ ਕੋਸ਼' ਵਿਚੋਂ)

'ਅਜੋਕੇ ਸਿਲਾਲੇਖ' ਦਾ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ।

ਤਤਕਰਾ

• ਹੇਠ ਵਗੇ ਦਰਿਆ... /ਡਾ. ਰਵਿੰਦਰ 3

1. ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ : ਚੁਰਾਸੀ ਦੀ ਚਿਣਗ/ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂ 4
2. ਕਹਾਣੀ : ਹਦਾਂ ਬੰਨ੍ਹੇ/ਅਤਰਜੀਤ 10
3. ਡਾ. ਜੈਸਮੀਨ ਧਾਲੀਵਾਲ ਦੀ ਕਵਿਤਾ 16
4. ਧਰਤੀਏ ਪਿਆਰ ਕਰੇਂਦੀਏ/ਅ:ਰ ਸਿੰਘ 17
5. ਹਿੰਦੀ ਕਵਿਤਾ-ਤਾਨਾਸ਼ਾਹ/ਅਨੁ. ਡਾ. ਰਵਿੰਦਰ 20
6. ਜੇ ਮੈਂ ਕਵੀ ਹੁੰਦਾ/ਖੋਜੀ ਕਾਫ਼ਿਰ 20
7. ਕਿਰਪਾਲ ਕਜ਼ਾਕ : ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਸੰਵਾਦ/ ਡਾ. ਲਕਸ਼ਮੀ ਨਰਾਇਣ ਭੀਖੀ 21
8. ਜੂਲੀਆ ਕ੍ਰਿਸਤੇਵਾ (Julia Christiva)/ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ (ਡਾ.) 24
9. ਡਾ. ਜੋਗਿੰਦਰ ਕੈਰੋਂ ਦਾ ਵਚਿੱਤਰ ਨਾਵਲ ਸੰਸਾਰ (ਭਾਗ ਦੋ)/ਭਗਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ 29
10. ਕਵਿਤਾ : ਅਸੀਂ ਦਿੱਲੀ ਨਹੀਂ ਜਿੱਤਣੀ ਡਾ. ਰਵਿੰਦਰ 33
11. ਅਜਾਇਬ ਹੁੰਦਲ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਕਵਿਤਾਵਾਂ 34
12. ਆਦੇਸ਼ ਅੰਕੁਸ਼ ਦੀਆਂ ਦੋ ਗਜ਼ਲਾਂ 35
13. ਦੋ ਕਵਿਤਾਵਾਂ/ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ ਜੱਸ 36
14. ਓ ਜਿੰਦੇ : ਏਨਾ ਕਾਫੀ ਹੈ/ਕੁਲਜੀਤ 37
15. ਨਜਾਇਜ਼ ਸਫ਼ਾ 38
16. ਥੋਹਰਾਂ ਦੇ ਫੁੱਲ : ਔਰਤ, ਬਲੀਦਾਨ 'ਤੇ ਨਾਵਲੀ ਬਿਰਤਾਂਤ ਕੰਵਲਜੀਤ ਕੌਰ (ਡਾ.) 39
17. ਡਾ. ਅਮਰਜੀਤ ਟਾਂਡਾ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਸੰਵੇਦਨਾਤਮਕ ਪ੍ਰਵਚਨ ਮਨਮੋਹਨ ਕੌਰ 46
18. ਬਲਵੰਤ ਗਾਰਗੀ ਰਚਿਤ ਰੇਖਾ-ਚਿੱਤਰਾਂ ਦਾ ਰੂਪਗਤ ਅਧਿਐਨ ਮਮਤਾ ਰਾਣੀ 49
19. ਮਨਮੋਹਨ ਬਾਵਾ ਦੀ ਕਹਾਣੀ 'ਇਕਲਵਅ' ਮਿੱਥ ਰੂਪਾਂਤਰਣ ਜਸਵੀਰ ਕੌਰ 54
20. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਭਗਤ ਬਾਣੀ ਬਲਜੀਤ 57
21. ਪੁਸਤਕ ਰਿਵਿਊ 61

Principal
Sh. Lal Bahadur Shastri Arya
Mahila College, BARNALA

Scanned with CamScanner

21veen Sadi Dian Sahitak Vidhawan
Ik Adhyan

by

Dr. Prem Singh
Associate Professor,
Govt. College, Ajnala, Amritsar.
(M) 81462-81451

ISBN 978-93-87711-28-0

© Dr. Prem Singh

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਵਰ੍ਹਾ : 2018

ਮੁੱਲ : 160 ਰੁਪਏ

Principal
Sh. Lal Bahadur Shastri Arya
Mahila College, BARNALA

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ
ਕੇ.ਜੀ. ਗ੍ਰਾਫ਼ਿਕਸ
ਬੂਥ ਨੰ. 8, ਪਹਿਲੀ ਮੰਜ਼ਿਲ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਮਾਰਕੀਟ,
ਡਾਕਘਰ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਜੀ.ਟੀ. ਰੋਡ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ। (ਮੋ.) 9888324402
ਛਾਪਕ

ਤਤਕਰਾ

ਭੂਮਿਕਾ 9

1. ਨਾਵਲ ਇੱਕੀਵੀਂ ਸਦੀ : ਇਕ ਅਧਿਐਨ 13
   ਡਾ. ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ

2. ਅਗਰਬੱਤੀ : ਗ਼ਜ਼ਲ ਦੇ ਨਵੇਂ ਪਾਸਾਰ 19
   ਡਾ. ਗੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ

3. ਨਿੱਕੇ ਸੂਰਜਾਂ ਦੀ ਲੜਾਈ : ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਬਨਾਮ ਕਿਸਾਨੀ ਸੰਕਟ 28
   ਡਾ. ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ

4. ਕੋਣੇ ਦਾ ਸੂਰਜ : ਇਕ ਅਧਿਐਨ 34
   ਡਾ. ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ

5. ਅੰਬਰ ਵੱਲ ਉਡਾਣ : ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ 48
   ਡਾ. ਪਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ

6. ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਵਲ ਇਕੱਵੀਂ ਸਦੀ ਦਾ ਸਮਾਜ-ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਅਧਿਐਨ 55
   ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ

7. ਭਗਵੰਤ ਰਸੂਲਪੁਰੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ 'ਕਸੂਰਵਾਰ' ਦਾ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਅਧਿਐਨ 61
   ਡਾ. ਕਾਰਜ ਸਿੰਘ

8. ਮਨੁੱਖੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਤ੍ਰਾਸਦੀ : ਸਲੋਅ ਡਾਊਨ 66
   ਰਮਨਦੀਪ ਕੌਰ

9. ਬਸ ਹੋਰ ਨਹੀਂ : ਥੀਮਿਕ ਅਧਿਐਨ 74
   ਡਾ. ਜਸਵੀਰ ਕੌਰ

Principal
Sh. Lal Bahadur Shastri Arya
Mahila College, BARNALA

Scanned with CamScanner

ਬਸ ਹੋਰ ਨਹੀਂ : ਸੀਮਿਕ ਅਧਿਐਨ

ਡਾ. ਜਸਵੀਰ ਕੌਰ

ਆਧੁਨਿਕ ਕਾਲ ਵਿਚ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਥਾਪਤ ਹੋਣ ਨਾਲ ਜਿਹੜੇ ਪਰਿਵਰਤਨ ਵਾਪਰੇ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਿਚ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਹੋਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਸੰਬੰਧਾਂ ਲਈ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਰੂਪਾਂ 'ਚ ਵੀ ਤਬਦੀਲੀ ਆਉਣੀ ਸੁਭਾਵਿਕ ਸੀ। ਨਾਵਲ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਸਾਹਿਤਕ ਰੂਪ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਸੰਬੰਧਾਂ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਨਿੱਜਵਾਦ, ਦਵੰਦ ਅਤੇ ਘਾਤ ਰੁਚੀਆਂ ਆਦਿ ਤਣਾਅ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਣਾਅ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਹੀ ਨਾਵਲ ਵਰਗੇ ਰੂਪਾਕਾਰ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲ ਦਾ ਜਨਮ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਵਲਾਂ ਨਾਲ ਹੋਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਤਿਹਾਸਕ-ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਦੇ ਨਾਵਲਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲ ਦੇ ਅੱਗੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਦੌਰਾਨ ਸੁਧਾਰਵਾਦੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 'ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਹੋਂਦ ਦੇ ਮਸਲੇ' ਅਧੀਨ ਨਾਰੀਵਾਦ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲ 'ਤੇ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਪੱਛਮੀ ਨਾਰੀਵਾਦੀ ਲਹਿਰ ਦਾ ਸਾਹਿਤ ਉਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ ਹੈ। ਸੰਚਾਰ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤਾਤ ਕਰਕੇ ਭਾਰਤੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਾਵਲ ਉਤੇ ਵੀ ਇਸ ਲਹਿਰ ਦੇ ਅਸਿੱਧੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਏ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਟਿਵਾਣਾ, ਬਲਜੀਤ ਕੌਰ ਬੱਲੀ, ਚੰਦਨ ਨੇਗੀ, ਰਜ਼ਪਿੰਦਰ ਰਸ਼ਿਮ ਦੇ ਨਾਵਲ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ। ਨਾਰੀਵਾਦੀ ਪਰਿਪੇਖ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਨਾਵਲਕਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਵਲ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ-ਪੱਖੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਅਪਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੇ ਬੀਜ ਪਰਿਵਰਤਿਤ ਹੋਈ ਵਸਤੂ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਪੂਰਬਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲ ਵਿਚੋਂ ਖੋਜੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲ ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ-ਆਦਰਸ਼ਵਾਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ-ਕੰਵਲ-ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਦੇ ਨਾਵਲਾਂ ਵਿਚ ਵੇਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ-ਕੰਵਲ ਪਰੰਪਰਾ ਔਰਤ ਦੀ ਸੰਕਟਗ੍ਰਸਤ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਦਰਭ

ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਐਸ ਐਲ ਬੀ ਐਸ. ਆਰੀਆ ਮਹਿਲਾ ਕਾਲਜ, ਬਰਨਾਲਾ।

Principal
Sh. Lal Bahadur Shastri Arya
Mahila College, BARNALA

Scanned with CamScanner

Book 18 ਕਾਲਜ ਦੀ Book ਯੁੱਗ ਪੁਰਖ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ
ਦਾ ਪੇਪਰ Edita [illegible]
ਜਸਵਿੰਦਰ ਕੌਰ
Paper.

ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ 'ਸੋ ਕਿਉਂ ਮੰਦਾ ਆਖੀਐ, ਜਿਤੁ ਜੰਮਹਿ ਰਾਜਾਨੁ' ਦਾ ਮਹੱਤਵ

ਡਾ. ਜਸਵੀਰ ਕੌਰ

ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਆਰੰਭ ਅੱਠਵੀਂ ਨੌਵੀਂ ਸਦੀ ਤੋਂ ਨਾਥਾਂ-ਜੋਗੀਆਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਔਰਤ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਥਿਤੀ ਵੀ ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਹੋਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿੱਚ ਵੀ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਔਰਤ ਦੀ ਦੇਵੀ ਜਾਂ ਸ਼ੂਦਰ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਹੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਔਰਤ ਦੇਵੀ ਹੈ ਜਾਂ ਕੁਲਟਾ ਪਰ ਆਮ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਦਰਜਾ ਉਸਨੂੰ ਕਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।

ਨਾਥ ਮੱਤ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਔਰਤ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਨਿੰਦਾ ਦਾ ਪਾਤਰ ਹੀ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਔਰਤਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮਰੱਥ ਸਾਧਕ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਭਗਤੀ ਮਾਰਗ ਤੋਂ ਭਟਕਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਔਰਤ ਨੂੰ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਕੇ ਵੇਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਔਰਤ ਦਾ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਵਿਰੋਧ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਅਮਾਨਵੀ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਵੇਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮਨੂੰ ਨੇ ਵੀ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੂਦਰਾਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਪਰ ਨਾਥਾਂ ਨੇ ਔਰਤਾਂ ਲਈ ਨਿੰਦਾਜਨਕ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇ-ਵਸਤੂ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਨਾਥ ਬਾਣੀ ਆਪਣੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨੂੰ ਹੀ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਪਹਿਲੂਆਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਨਾਥਾ ਨੇ ਭੋਗਵਾਦ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਨੈਤਿਕ ਗਿਰਾਵਟ ਦਾ ਕਾਰਨ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਹਨਾ ਨੇ ਔਰਤ ਨੂੰ ਨਿੰਦਿਆ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਆਦਮੀ ਦੇ ਪਤਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਔਰਤ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ,

ਦਾਮੁ ਕਾਢੁ ਬਾਘਣ ਲੈ ਆਈ ...,
ਮਾਓ ਕਹੇ ਮੇਰਾ ਪੂਤ ਬਿਆਹਿਆ।"[1]

ਇੱਥੇ ਬਾਘਣ ਸ਼ਬਦ ਔਰਤ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਨਾਥਾਂ ਜੋਗੀਆਂ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਇਕ ਸਥਾਈ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਨਵਿਰਤੀ ਮੱਤ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ।

ਸਿੱਧਾਂ ਨੇ ਜਿੱਥੇ ਔਰਤ ਨੂੰ ਅਧਿਆਤਮਕ ਸਾਧਨਾ ਦਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਅੰਗ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਨਾਥਾਂ ਨੇ ਰੁਕਾਵਟ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ।

ਪੂਰਬੀ ਅਧਿਆਤਮਕ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿੱਚ ਔਰਤ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਉਸਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ, ਆਕਰਸ਼ਣ, ਮੋਹਕ ਦਿੱਖ ਅਤੇ ਲਿੰਗਕ ਉਤੇਜਨਾ ਹੋਣਾ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਨਾਂ ਅੱਗੇ ਸਾਧਕ ਦੇ ਹਾਰ ਜਾਣ ਦਾ ਡਰ ਅਤੇ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੇ ਬੇਕਾਬੂ ਹੋ ਜਾਣ ਕਾਰਨ, ਮਰਦ ਸਾਧਕ ਦਾ ਹਾਰ ਮੰਨਣਾ ਔਖਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਔਰਤ ਤੇ ਹੀ ਸਾਰਾ ਭਾਰ ਪਾ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਨਿੰਦਾ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਮਰਦ ਵਿੱਚ ਔਰਤ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਰੀਰਕ ਬਲ ਵਧੇਰੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਉਹ ਲੜਾਈ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਔਰਤ ਦਾ ਕਾਰਜ ਮਰਦ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾਯੋਗ ਹੈ। ਮਰਦ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਵਾਰਾਂ ਜਿਹੇ ਕਾਵਿ ਰੂਪਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੋਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਔਰਤ ਸੰਬੰਧੀ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਵੀ ਸਾਹਿਤਕ ਰੂਪ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਪੰਜਾਬੀ ਕਿੱਸਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਆਪਣੇ ਕਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਾਇਕਾਵਾਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ, ਅਣਖ, ਦਲੇਰੀ ਅਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਵਾਪਰਨ ਵਾਲੇ ਹਰ ਦੁੱਖ ਦਾ ਕਾਰਨ ਵੀ ਔਰਤ ਨੂੰ ਹੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਕਿੱਸਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਨਾਰੀ ਲਈ ਫਰੇਬਣ, ਫੱਫੇਕੁੱਟਣੀ, ਧੋਖੇਬਾਜ਼ ਅਤੇ ਜਾਦੂਗਰਨੀ ਆਦਿ ਭੰਡਣਯੋਗ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪੀਲੂ, ਵਾਰਸ਼ ਸ਼ਾਹ, ਮੁਕਬਲ, ਕਾਦਰਯਾਰ, ਤੇ ਹਾਫਿਜ਼ ਬਰਖ਼ੁਰਦਾਰ ਵਰਗੇ ਕਿੱਸਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਨਾਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਆਲੋਚਨਾ ਦਾ ਪਾਤਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ।

"ਵਾਰਸ ਰੰਨ, ਤਲਵਾਰ, ਫ਼ਕੀਰ, ਘੋੜਾ,
ਚਾਰੇ ਲੋਕ ਕਿਸੇ ਦੇ ਯਾਰ ਨਹੀਂ।"[2]

ਕਿੱਸਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਕਿੱਸਿਆਂ ਦੀਆਂ ਨਾਇਕਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਅਣਗੌਲਿਆਂ ਕਰਕੇ ਸਾਰਾ ਜ਼ੋਰ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਵੱਲ ਲਗਾਇਆ ਹੈ। ਸੱਸੀ, ਸੋਹਣੀ ਤੇ ਹੀਰ ਵਰਗੀਆਂ ਜ਼ੋਖ਼ਮ ਝੱਲ ਕੇ ਵੀ ਇਸ਼ਕ ਪਾਲਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਵਾਰਸ ਸ਼ਾਹ ਵਰਗੇ ਲੇਖਕ ਸਾਰਾ ਦੋਸ਼ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਹੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਆਪਸੀ ਸੰਬੰਧ ਤਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਸ਼ਰੀਕੇਬਾਜ਼ੀ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਰਾਂਝਾ ਆਪਣੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਮੰਦਾ ਨਾ ਆਖਦਾ ਹੋਇਆ ਸਾਰਾ ਦੋਸ਼ ... ਤੀਆਂ ਭਾਬੀਆਂ ਸਿਰ ਹੀ ਮੜ੍ਹਦਾ ਹੈ,

"ਤੁਸਾਂ ਛੱਤਰੇ ਮਰਦ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ,
ਸੱਪ ਰੱਸੀਆਂ ਦੇ ਕਰੋ ਡਾਰੀਓ ਨੀ।

Principal
Sh. Lal Bahadur Shastri Arya
Mahila College, BARNALA

Scanned with CamScanner

Pak paper - Colu

(7)

Sri Guru Teg Behadur Ji

ADD (2) BOOK

Editor.

Dr. Neelam Sharma

Principal

Shri Lal Bahadur Shastri Arya Mahila College,

BARNALA-148101, Mob. 98144-72782

Dr. Jaswinder Kaur

Assistant Professor

Shri Lal Bahadur Shastri Arya Mahila College,

BARNALA-148101, Mob. 92164-35617

Dr. Jasvir Kaur

Assistant Professor

Shri Lal Bahadur Shastri Arya Mahila College,

BARNALA-148101, Mob. 89686-26836

ISBN : 978-93-83716-46-3

© Author

2021

Price Rs. 200/-

ਪਰਵਾਜ਼ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ

Parwaz Parkashan

Vill. Dharampur, P.O. Khambra

Distt.Jalandhar-144026,Punjab. Ph. 94170-6 .350

e-mail:parwazparkashan@gmail.com

Web:www.parwazparkashan.com

Printed at: White Cross Printers, Jal.

All rights reserved

This book is sold subject to the condition that it shall not, by way of trade or otherwise, be lent, resold, hired out, or otherwise circulated without the publisher's prior written consent in any form of binding or cover other than that in which it is published and without a similar condition including this condition being imposed on the subsequent purchaser and without limiting the rights under copyright reserved above. No part of this publication may be reproduced, stored in or introduced into a retrieval system, or transmitted in any form or by any means (electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise), without the prior written permission of both the copyright owner and the above-mentioned publisher of this book.

Principal

Sh. Lal Bahadur Shastri Arya

Mahila College, BARNALA

Scanned with CamScanner

ਤਰਤੀਬ

1. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਨਾਮ' ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ 13
ਡਾ. ਨੀਲਮ ਸ਼ਰਮਾ

2. ਧਰਮ ਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਰੱਖਿਅਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ 19
ਸ੍ਰ. ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ

3. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ-ਜੀਵਨ ਗਾਥਾ 24
ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਭੰਡਾਰੀ

4. ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਜੀ : ਬਾਣੀ ਚਿੰਤਨ 36
ਡਾ. ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ

5. ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਾਵਿ ਕਲਾ ਤੇ ਸ਼ੈਲੀ 42
ਡਾ. ਸੁਰਿੰਦਰ ਪਾਲ ਕੌਰ

6. ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਰਚਿਤ ਬਾਣੀ ਦੇ ਕਾਵਿਕ ਬਿੰਬ ਅਤੇ ਅਲੰਕਾਰ 47
ਡਾ. ਸੁਖਜਿੰਦਰ ਕੌਰ

7. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ 53
ਜਸਵੀਰ ਸਿੰਘ

8. ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਬਾਣੀ : ਸਮਾਜਿਕ ਤੇ ਨੈਤਿਕ ਪਰਿਪੇਖ 58
ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ

9. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਸਲੋਕਾਂ ਅੰਦਰ ਮਾਨਵਤਾ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ 63
ਬਿਮਲਾ ਦੇਵੀ ਧਰਨੀ

10. ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਬਾਣੀ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤਕ ਪ੍ਰਵਚਨ 68
ਅਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਢੀਂਡਸਾ

11. ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ- ਸਮਕਾਲੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ 75
ਡਾ. ਕਿਰਨਪਾਲ ਕੌਰ

12. ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਰਚਨਾ ਦੇ ਜੀਵਨ ਸੰਦੇਸ਼ 81
ਡਾ. ਗਗਨਦੀਪ ਸਿੰਘ

13. ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਬਾਣੀ ਦੀ ਇਕਾਤਮਕਤਾ 92
ਡਾ. ਜਸਵੀਰ ਕੌਰ

14. ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਕਲਾਤਮਕ ਸੰਗਠਨ 97
ਡਾ. ਚਰਨਜੀਤ ਕੌਰ

15. ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦਾ ਜੀਵਨ, ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਸ਼ਹਾਦਤ (ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਪਾਰਸ ਰਚਿਤ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ) 102
ਹਰਦੀਪ ਕੌਰ

Principal
Sh. Lal Bahadur Shastri Arya
Mahila College, BARNALA

Scanned with CamScanner

International Publishers
of Indian Languages

Representative Office :
33 old oak Lane
Levittown, NY -11756
(U.S.A)

Guru Teg Bahadur Ji
Di Bani Da Vichardharak Pripekh
(Articles)

Edited by : Dr. Harwant Kaur
Mob : 98149-56875

Title designed by T. Singh
ISBN : 978-81-7914-470-1
Price : Rs. 500
Edition : 2020

Published by :
Tarlochan Publishers
3236, Sector 15-D, Chandigarh
Mob: 98146-73236, Tel. 0172-4613236
E-mail : tpublishers3236@gmail.com

ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਪਰਿਪੇਖ
ਸੰਪਾਦਕ : ਡਾ. ਹਰਵੰਤ ਕੌਰ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਤਰਲੋਚਨ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ-160015
ਪੇਸ਼ਕਸ਼ : ਰਘਬੀਰ ਰਚਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

Principal
Sh. Lal Bahadur Shastri Arya
Mahila College, BARNALA

Scanned with CamScanner

10. [illegible] : ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ [illegible]
- ਡਾ. ਕੁਲਦੀਪ ਕੌਰ

11. [illegible] ਦੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ [illegible]
- ਡਾ. ਹਰਿੰਦਰ ਕੌਰ

12. ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ [illegible]
- ਡਾ. ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ

13. ਹਿੰਦ ਦੀ ਚਾਦਰ : ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ [illegible]
- ਪਰਮਿੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ (ਡਾ.)

14. ਹਿੰਦ ਦੇ ਚੱਦਰ- ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ : ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੇ ਸਮਕਾਲੀ ਪ੍ਰਸੰਗਕਤਾ [illegible]
- ਡਾ. ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰੂਪ

15. ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਬਲਿਦਾਨ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ 80
- ਡਾ. ਸੰਦੀਪ ਕੌਰ

16. ਹਿੰਦ ਦੇ ਚੱਦਰ- ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ : ਮਹਾਨ ਬਲੀਦਾਨੀ [illegible]
- ਡਾ. ਭੁਪਿੰਦਰਜੀਤ ਢਿੱਲੋਂ

17. ਸ਼ਹਾਦਤ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਰਾਹ-ਦਸੇਰੇ : ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ 97
- ਡਾ. ਮਿੰਨੀ ਸਲਵਾਨ

18. ਹਿੰਦ ਦੇ ਚੱਦਰ- ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਵਸਤੂ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ ਦੇ ਪਹਿਲੂ 104
- ਡਾ. ਜਸਵੀਰ ਕੌਰ

19. ਵਿਲੱਖਣ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ : ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ 108
- ਡਾ. ਪੁਨੀਤ

Principal
Sh. Lal Bahadur Shastri Arya
Mahila College, BARNALA

Scanned with CamScanner

ਪੰਜਾਬੀ ਸਵੈਜੀਵਨੀਆਂ :

ਸਾਹਿਤਕ ਮੁਲਾਂਕਣ

Book

ਸੰਪਾਦਕ

ਬਲਬੀਰ ਮਾਧੋਪੁਰੀ

Principal
Sh. Lal Bahadur Shastri Arya
Mahila College, BARNALA

ਨਵਯੁਗ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼

Scanned with CamScanner

ਤਤਕਰਾ

1. ਕਿਸ ਪਹਿ ਖੋਲਉ ਗੰਠੜੀ : ਇਕ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਪੜ੍ਹਤ 9
   - ਡਾ. ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ

2. ਰਸੀਦੀ ਟਿਕਟ : ਲੇਖਕ ਆਪੇ ਦੀ ਹੱਠੀ ਪਰਿਕਰਮਾ 20
   - ਡਾ. ਧਨਵੰਤ ਕੌਰ

3. ਮਾਨਾਧਰੋਸ਼ ਦਾ ਵਿਧੀ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ - ਡਾ. ਵਨੀਤਾ 37

4. ਪਗਡੰਡੀਆਂ : ਇਸਤਰੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਗੌਰਵ ਗਾਥਾ 47
   - ਡਾ. ਧਰਮ ਸਿੰਘ

5. ਟਾਂਗਿਆਂ ਚੁੰਧ : ਸਮਾਜ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਦੁਖਾਂਤਕ ਬਿਰਤਾਂਤ 55
   - ਡਾ. ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ

6. ਮਲ੍ਹੇ-ਝਾੜੀਆਂ : ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ - ਡਾ. ਜਸਵੀਰ ਕੌਰ 67

7. ਹਾਸ਼ੀਏ ਦੀ ਇਬਾਰਤ : ਨਵਾਂ ਮੋੜ ਮੁੜਦੀ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ 76
   - ਡਾ. ਜ[illegible]ਰ ਕੌਰ ਬਿੰਦਰਾ

8. ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਿਕਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀਆਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ 85
   - ਡਾ. ਅਮੀਆ ਕੁੰਵਰ

9. ਵਹੀਖਾਤਾ : ਦਮਿਤ ਸਵੈ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ - ਡਾ. ਜਸਪਾਲ ਕੌਰ 109

10. ਜ਼ਲਾਲਤ : ਸਰੂਪ ਸਿਆਲਵੀ - ਡਾ. ਗੁਰਮੇਲ ਸਿੰਘ 120

11. ਦਾਸਤਾਨ : ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਦਿਲ ਦੀ - ਡਾ. ਭੀਮ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ 129

12. ਬਿਨ ਮਾਂਗੇ ਮੋਤੀ ਮਿਲੇ : ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ 137
    - ਰਾਜਿੰਦਰ ਕੌਰ

13. ਰੰਗਾਰੰਗ : ਪਹਿਲਵਾਨ ਤੇ ਰਚੇਤਾ ਕਰਮ ਸਿੰਘ
    - ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਸਿਰੀਆ [illegible]

Principal
Sh. Lal Bahadur Shastri Arya
Mahila College, BARNALA

Scanned with CamScanner

ਸਵੈ-ਬਿਰਤਾਂਤ ਪਰੰਪਰਾ ਅੰਦਰ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਗੰਭੀਰ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਪੜਤ ਜੁੜਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਸਿਰਫ ਕਿਸਾਨੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਸ ਵਿਚ ਦਬੇ-ਕੁਚਲੇ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ ਦਰਜੇਬੰਦੀ ਦੀ ਮਾਰ ਝੱਲਦੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਦੁਖਾਂਤਕ ਜੀਵਨ ਵੀ ਇਸ ਵਿਚ ਸਹਿਕਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ, ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਜੋ ਇਹ ਮਿੱਥ ਸਥਾਪਤ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਕਿਰਤ ਦਾ ਸਭਿਆਚਾਰ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਤਾਂਘ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਮਾਨਵਵਾਦ ਹੈ, ਉਹ ਮਿੱਥ ਦਾ ਭੰਜਨ ਬਲਬੀਰ ਮਾਧੋਪੁਰੀ ਦੀ ਇਹ ਟੈਕਸਟ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਵੱਸੋਂ ਦਾ ਇਕ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਛਾਂਗਿਆ, ਅਪਾਹਜ ਅਤੇ ਗੈਰ ਮਨੁੱਖਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਉਂ ਇਹ ਸਵੈ-ਬਿਰਤਾਂਤ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦਲਿਤ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਮਾਜਕ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਦੁਖਾਂਤ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਬਣਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਸਵੈ-ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਕਰਤਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਟੈਕਸਟ ਦਲਿਤ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹੋ ਇਸ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੀ ਸਾਹਿਤਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ ਖੂਬੀ ਬਣਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ,
ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।

Principal
Sh. Lal Bahadur Shastri Arya
Mahila College, BARNALA

ਮਲ੍ਹੇ-ਝਾੜੀਆਂ : ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ

ਡਾ. ਜਸਵੀਰ ਕੌਰ

ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ ਵਾਰਤਕ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਰੂਪ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਲੇਖਕ ਆਪਣੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਜੀਵਨ ਦੇ ਯਥਾਰਥ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜੀਵਨ-ਬਿਰਤਾਂਤ ਕਾਰਨ ਹੀ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ ਨੂੰ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਉੱਤਮ ਰੂਪ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਵੈ ਦਾ ਅਰਥ 'ਆਪਣਾ', 'ਨਿੱਜੀ' ਤੋਂ ਅਤੇ ਜੀਵਨੀ ਦਾ ਅਰਥ 'ਜੀਵਨ ਦੀ ਕਹਾਣੀ' ਤੋਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ ਲੇਖਕ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਜੋ ਜੀਵਨ-ਬਿਰਤਾਂਤ ਸਿਰਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਲੇਖਕ ਦੀ ਰਚਨਾਤਮਕਤਾ ਮਿਲ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਕਥਾ-ਰਸ ਭਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ ਦੀ ਲੋਕਪ੍ਰਿਯਤਾ 'ਚ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। *ਡਿਕਸ਼ਨਰੀ ਆਫ ਵਰਲਡ ਲਿਟਰੇਰੀ ਟਰਮਜ਼* ਵਿਚ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪ੍ਰਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ :

> ਕਿਸੇ ਲੇਖਕ ਦੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਬਿਰਤਾਂਤ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਵਿਸਤਾਰ-ਪੂਰਵਕ ਅਤੀਤ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ ਅੰਤਰ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਜਾਂ ਆਤਮ-ਜੀਵਨ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ ਬੀਤੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਤਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੀ ਹੈ ਸਗੋਂ ਇਸ ਵਿਚ ਬੀਤੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਘਟਨਾ ਕ੍ਰਮ ਨੂੰ ਮਾਨਸਿਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਚਿਤਵ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਰੂਪਾਂਤ੍ਰਣ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਬਾਹਰੀ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨਾਲੋਂ ਆਂਤਰਿਕ ਜੀਵਨ-ਮੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਚਿਤਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਘਟਨਾਕ੍ਰਮ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਰੂਪ 'ਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

'ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ' ਦੀ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ 'ਮਲ੍ਹੇ ਝਾੜੀਆਂ' ਵਿਚ ਜੋ ਬਿਰਤਾਂਤ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ 'ਅੰਤਰ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ' ਅਤੇ 'ਆਤਮ-

Scanned with CamScanner

Book Paper (3)

ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ

ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਸੰਦਰਭ

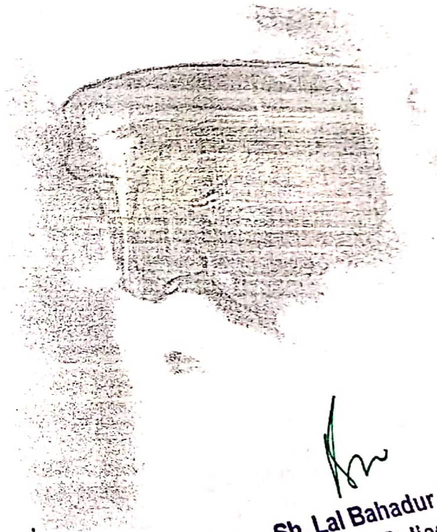

Principal
Sh. Lal Bahadur Shastri Arya
Mahila College, BARNALA

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਮਸਰ ਕਾਲਜ, ਨਡਾਲਾ (ਕਪੂਰਥਲਾ)

ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ : ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਸੰਦਰਭ

50 Years Golden Jubilee

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਮਸਰ ਕਾਲਜ, ਨਡਾਲਾ (ਕਪੂਰਥਲਾ)
Guru Nanak Prem Karamsar College, Nadala (Kapurthala)
Tel.: 01822-271827, 510727
gnpkscollegenadala@yahoo.com

Scanned with CamScanner

1. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ : ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਰਚਨਾ
   • ਡਾ. ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਢੁੱਲ

2. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀਵਨ ਦਰਸ਼ਨ : ਵਰਤਮਾਨ ਪਰਿਪੇਖ 10
   • ਡਾ. ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ

3. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਚਿੰਤਨ : ਵਰਤਮਾਨ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕਤਾ 15
   • ਡਾ: ਰਾਜਵਿੰਦਰ ਕੌਰ

4. ਬਾਰਹ ਮਾਹਾ ਤੁਖਾਰੀ : ਰੂਪਾਕਾਰਕ ਅਧਿਐਨ 20
   • ਡਾ: ਇੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ

5. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ : ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ 27
   • ਡਾ. ਅਮਨਦੀਪ ਕੌਰ

6. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਸਚਿਆਰ ਦਾ ਸੰਕਲਪ 31
   • ਡਾ. ਹਰਵੰਤ ਕੌਰ

7. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਾਣੀ : ਹਾਸ਼ੀਆਗਤ ਪ੍ਰਵਚਨ 37
   • ਡਾ. ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ

8. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸਮਾਜ-ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਅਧਿਐਨ 44
   • ਡਾ. ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ

9. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਾਣੀ : ਅਟੱਲ ਸਚਾਈ ਤੇ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ 50
   • ਡਾ. ਜਤਿੰਦਰ ਕੌਰ

10. ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ 'ਚ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦੀ ਸਾਰਥਕਤਾ : ਉੱਤਰ ਆਧੁਨਿਕ ਪਰਿਪੇਖ 55
   • ਡਾ. ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ

11. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਸਦਾਚਾਰਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ 60
   • ਡਾ. ਸਰਦੂਲ ਔਜਲਾ

   • ਡਾ. ਜਸਬੀਰ ਕੌਰ

13. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਾਣੀ ਦੇ ਲੋਕਧਾਰਾਈ ਪੱਖ 70
   • ਡਾ. ਮੁਖਵੀਰ ਸਿੰਘ

14. ਗਗਨੁ ਮੈ ਥਾਲੁ : ਨਾਟਕ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕਤਾ 74
   • ਹਰਵਿੰਦਰ ਕੌਰ

15. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਾਣੀ ਦੀ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਪਿੱਠ-ਭੂਮੀ 81
   • ਪਰਲਾਦ ਸਿੰਘ

16. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦਾ ਸੰਕਲਪ 86
   • ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ

17. ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ :- ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਸਰੋਕਾਰ 92
   • ਪਵਨ ਕੁਮਾਰ

18. ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ : ਕਾਰਕੀ ਅਧਿਐਨ 95
   • ਰਾਜਵੀਰ ਕੌਰ

19. ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ ਵਿੱਚ 'ਸੁੰਨ' ਦਾ ਸੰਕਲਪ 99
   • ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ

20. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਾਣੀ : ਸਧਾਰਨ ਤੇ ਵਿਹਾਰਕ ਪੱਖਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ 103
   • ਡਾ. ਗੁਰਸ਼ਿੰਦਰ ਕੌਰ

21. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਾਣੀ : ਵਰਤਮਾਨ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕਤਾ 108
   • ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਸਰਾਂ

22. Guru Nanak Dev Ji- Great Saviour Of Humanity 111
   • Navjot Kaur

23. 'Guru Nanak dev Ji' as a Social Reformist and relevance of Guru Nanak teachings in Post Modern Culture 114
   • Kanwaljit Singh

Sh. Lal Bahadur Sh
Mahila College,

Scanned with CamScanner

Sri Guru Teg Behadur Ji

Book

Editor.
Dr. Neelam Sharma
Principal
Shri Lal Bahadur Shastri Arya Mahila College,
BARNALA-148101, Mob. 98144-72782
Dr. Jaswinder Kaur
Assistant Professor
Shri Lal Bahadur Shastri Arya Mahila College,
BARNALA-148101, Mob. 92164-35617
Dr. Jasvir Kaur
Assistant Professor
Shri Lal Bahadur Shastri Arya Mahila College,
BARNALA-148101, Mob. 89686-26836

•

ISBN : 978-93-83716-46-3

© Author

2021

Price Rs. 200/-

Parwaz Parkashan
Vill. Dharampur, P.O. Khambra
Distt.Jalandhar-144026,Punjab. Ph. 94170-64350
e-mail:parwazparkashan@gmail.com
ਪਰਵਾਜ਼ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ Web:www.parwazparkashan.com

Printed at: White Cross Printers, Jal.

All rights reserved

This book is sold subject to the condition that it shall not, by way of trade or otherwise, be lent, resold, hired out, or otherwise circulated without the publisher's prior written consent in any form of binding or cover other than that in which it is published and without a similar condition including this condition being imposed on the subsequent purchaser and without limiting the rights under copyright reserved above. No part of this publication may be reproduced, stored in or introduced into a retrieval system, or transmitted in any form or by any means (electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise), without the prior written permission of both the copyright owner and the above-mentioned publisher of this book.

Principal
Sh. Lal Bahadur Shastri Arya
Mahila College, BARNALA

Scanned with CamScanner

ਤਤਕਰਾ

1. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਨਾਮ' ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ — 13
   ਡਾ. ਨੀਲਮ ਸ਼ਰਮਾ
2. ਧਰਮ ਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਰੱਖਿਅਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ — 19
   ਸ੍ਰ. ਪਰਮਜੋਤ ਸਿੰਘ ਧਾਲਜਾ
3. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ-ਜੀਵਨ ਗਾਥਾ — 24
   ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਭੰਡਾਰੀ
4. ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ : ਬਾਣੀ ਚਿੰਤਨ — 36
   ਡਾ. ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ
5. ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਾਵਿ ਕਲਾ ਤੇ ਸ਼ੈਲੀ — 42
   ਡਾ. ਸੁਰਿੰਦਰ ਪਾਲ ਕੌਰ
6. ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਰਚਿਤ ਬਾਣੀ ਦੇ ਕਾਵਿਕ ਬਿੰਬ ਅਤੇ ਅਲੰਕਾਰ — 47
   ਡਾ. ਸੁਖਜਿੰਦਰ ਕੌਰ
7. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ — 53
   ਜਸਵੀਰ ਸਿੰਘ
8. ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਬਾਣੀ : ਸਮਾਜਿਕ ਤੇ ਨੈਤਿਕ ਪਰਿਪੇਖ — 58
   ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ
9. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਸਲੋਕਾਂ ਅੰਦਰ ਮਾਨਵਤਾ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ — 63
   ਬਿਮਲਾ ਦੇਵੀ ਧਰਨੀ
10. ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਬਾਣੀ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤਕ ਪ੍ਰਵਚਨ — 68
    ਅਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਢੀਂਡਸਾ
11. ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ- ਸਮਕਾਲੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ — 75
    ਡਾ. ਕਿਰਨਪਾਲ ਕੌਰ
12. ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਰਚਨਾ ਦੇ ਜੀਵਨ ਸੰਦੇਸ਼ — 81
    ਡਾ. ਗਗਨਦੀਪ ਸਿੰਘ
13. ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਬਾਣੀ ਦੀ ਇਕਾਤਮਕਤਾ — 92
    ਡਾ. ਜਸਵੀਰ ਕੌਰ
14. ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਕਲਾਤਮਕ ਸੰਗਠਨ — 97
    ਡਾ. ਚਰਨਜੀਤ ਕੌਰ
15. ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦਾ ਜੀਵਨ, ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਸ਼ਹਾਦਤ
    (ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਪਾਰਸ ਰਚਿਤ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ) — 102
    ਹਰਦੀਪ ਕੌਰ

Principal
Sh. Lal Bahadur Shastri Arya
Mahila College, BARNALA

Scanned with CamScanner

Editor.
Neelam Sharma
Principal
Shri Lal Bahadur Shastri Arya Mahila College,
BARNALA-148101
Mob. 98144-72782
Dr. Jaswinder Kaur
Shri Lal Bahadur Shastri Arya Mahila College,
BARNALA-148101

ISBN : 978-93-83716-41-8

© Author

2020

Price Rs. 100/-

Parwaz Parkashan
Vill. Dharampur, P.O. Khambra
Distt.Jalandhar-144026,Punjab. Ph. 94170-64350
e-mail:parwazparkashan@gmail.com
ਪਰਵਾਜ਼ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ Web:www.parwazparkashan.com

Printed at: Aarna Printing Solution, Patiala

All rights reserved

This book is sold subject to the condition that it shall not, by way of trade or otherwise, be lent, sold, hired out, or otherwise circulated without the publisher's prior written consent in any form of binding or cover other than that in which it is published and without a similar condition including this condition being imposed on the subsequent purchaser and without limiting the rights under copyright reserved above. No part of this publication may be reproduced, stored in or introduced into a retrieval system, or transmitted in any form or by any means (electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise), without the prior written permission of both the copyright owner and the above-mentioned publisher of this book

Book

15

ਸ. ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ
ਗੁਰੂਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ
ਸਹਿਯੋਗ ਲਈ
ਸ੍ਰੀ ਲਾਲ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਆਰੀਆ ਮਹਿਲਾ
ਕਾਲਜ ਬਰਨਾਲਾ ਵਲੋਂ ਕੋਟਿ ਕੋਟਿ ਧੰਨਵਾਦ ॥

Sh. Lal Bahadur Shastri Arya
Mahila College, BARNALA

ਤਰਤੀਬ

1. ਨਿਰਗੁਣ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ
-ਡਾ. ਨੀਲਮ ਸ਼ਰਮਾ 12

2. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਸੰਕਲਪ
ਡਾ. ਸਿਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਢਿੱਲੋਂ 16

3. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਧਾਰਮਿਕ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ
(ਆਧੁਨਿਕ ਪਰਿਪੇਖ) 20
ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ

4. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਕਿਰਤ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਦਾ
ਵਿਚਾਰਧਾਰਾਈ ਆਧਾਰ / ਕਿਰਨਪਾਲ ਕੌਰ 26

5. ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ 'ਸੋ ਕਿਉਂ ਮੰਦਾ ਆਖੀਐ,
ਜਿਤੁ ਜੰਮਹਿ ਰਾਜਾਨੁ' ਦਾ ਮਹੱਤਵ
ਡਾ. ਜਸਵੀਰ ਕੌਰ 32

6. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ
ਰਿਪੀ 40

7. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਾਣੀ 'ਚ ਵਹਿਮਾਂ ਭਰਮਾਂ ਦਾ ਖੰਡਨ
ਵੀਰਪਾਲ ਕੌਰ 45

8. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਪੱਖ
ਅਮਨਦੀਪ ਕੌਰ 48

9. ਮਹਾਨ ਚਿੰਤਕ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ
ਡਾ. ਜਸਵਿੰਦਰ ਕੌਰ 51

10. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ-ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪਰਿਪੇਖ
-ਅਰਚਨਾ 54

11. ਨਾਨਕ ਬਾਣੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਫ਼ਲਸਫ਼ਾ
ਹਰਜਿੰਦਰ ਕੌਰ [illegible]

Principal
Sh. Lal Bahadur Shastri Arya
Mahila College, BARNALA

Scanned with CamScanner

ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ 'ਸੋ ਕਿਉਂ ਮੰਦਾ ਆਖੀਐ, ਜਿਤੁ ਜੰਮਹਿ ਰਾਜਾਨੁ' ਦਾ ਮਹੱਤਵ

ਡਾ. ਜਸਵੀਰ ਕੌਰ

ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਆਰੰਭ ਅੱਠਵੀਂ ਨੌਵੀਂ ਸਦੀ ਤੋਂ ਨਾਥਾਂ-ਜੋਗੀਆਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਔਰਤ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਥਿਤੀ ਵੀ ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਹੋਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿੱਚ ਵੀ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਔਰਤ ਦੀ ਦੇਵੀ ਜਾ ਸ਼ੂਦਰ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਹੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਔਰਤ ਦੇਵੀ ਹੈ ਜਾਂ ਕੁਲਟਾ ਪਰ ਆਮ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਦਰਜਾ ਉਸਨੂੰ ਕਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।

ਨਾਥ ਮੱਤ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਔਰਤ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਨਿੰਦਾ ਦਾ ਪਾਤਰ ਹੀ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਔਰਤਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮਰੱਥ ਸਾਧਕ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਭਗਤੀ ਮਾਰਗ ਤੋਂ ਭਟਕਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਔਰਤ ਨੂੰ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਕੇ ਵੇਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਔਰਤ ਦਾ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਵਿਰੋਧ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਅਮਾਨਵੀ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਵੇਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮਨੂੰ ਨੇ ਵੀ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੂਦਰਾਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਪਰ ਨਾਥਾਂ ਨੇ ਔਰਤਾਂ ਲਈ ਨਿੰਦਾਜਨਕ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇ-ਵਸਤੂ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਨਾਥ ਬਾਣੀ ਆਪਣੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨੂੰ ਹੀ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਪਹਿਲੂਆਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਨਾਥਾ ਨੇ ਭੋਗਵਾਦ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਨੈਤਿਕ ਗਿਰਾਵਟ ਦਾ ਕਾਰਨ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਹਨਾ ਨੇ ਔਰਤ ਨੂੰ ਨਿੰਦਿਆ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਆਦਮੀ ਦੇ ਪਤਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਔਰਤ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ,

ਦਾਮੁ ਕਾਢੁ ਬਾਘਣ ਲੈ ਆਇਆ,
ਮਾਓ ਕਹੇ ਮੇਰਾ ਪੂਤ ਬਿਆਹਿਆ।"

ਇੱਥੇ ਬਾਘਣ ਸ਼ਬਦ ਔਰਤ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਨਾਥਾਂ ਜੋਗੀਆਂ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਇਕ ਸਥਾਈ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਨਵਿਰਤੀ ਮੱਤ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ।

ਪੁਰਖੀ [illegible]
ਸੁੰਦਰਤਾ, ਆਕਰਸ਼ਣ, ਮੋਹਕ ਦਿੱਖ ਅਤੇ ਲਿੰਗਕ ਉਤੇਜਨਾ ਦੇਣਾ ਮੰਨਿਆ [illegible] ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਨਾਂ ਅੱਗੇ ਸਾਧਕ ਦੇ ਨਾਮ ਜਾਪ ਦਾ ਫ਼ਲ ਅਤੇ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੇ [illegible] ਜਾਣ ਕਾਰਨ, ਮਰਦ ਸਾਧਕ ਦਾ ਹਾਰ ਮੰਨ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਔਰਤ ਤੇ [illegible] ਭਾਰ ਪਾ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਨਿੰਦਾ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਮਰਦ ਵਿੱਚ ਔਰਤ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਰੀਰਕ ਬਲ ਵਧੇਰੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਉਹ ਲੜਾਈ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਔਰਤ ਦਾ ਕਾਰਜ ਮਰਦ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾਯੋਗ ਹੈ। ਮਰਦ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਵਾਰਾਂ ਜਿਹੇ ਕਾਵਿ ਰੂਪਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੋਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਔਰਤ ਸੰਬੰਧੀ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਵੀ ਸਾਹਿਤਕ ਰੂਪ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਪੰਜਾਬੀ ਕਿੱਸਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਆਪਣੇ ਕਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਾਇਕਾਵਾਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ, ਅਣਖ, ਦਲੇਰੀ ਅਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਵਾਪਰਨ ਵਾਲੇ ਹਰ ਦੁੱਖ ਦਾ ਕਾਰਨ ਵੀ ਔਰਤ ਨੂੰ ਹੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਕਿੱਸਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਨਾਰੀ ਲਈ ਫਰੇਬਣ, ਫੱਫੇਕੁੱਟਣੀ, ਧੋਖੇਬਾਜ਼ ਅਤੇ ਜਾਦੂਗਰਨੀ ਆਦਿ ਭੰਡਣਯੋਗ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪੀਲੂ, ਵਾਰਸ ਸ਼ਾਹ, ਮੁਕਬਲ, ਕਾਦਰਯਾਰ, ਤੇ ਹਾਫਿਜ਼ ਬਰਖ਼ੁਰਦਾਰ ਵਰਗੇ ਕਿੱਸਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਨਾਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਆਲੋਚਨਾ ਦਾ ਪਾਤਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ।

"ਵਾਰਸ ਰੰਨ, ਤਲਵਾਰ, ਫ਼ਕੀਰ, ਘੋੜਾ,
ਚਾਰੇ ਲੋਕ ਕਿਸੇ ਦੇ ਯਾਰ ਨਹੀਂ।"

ਕਿੱਸਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਕਿੱਸਿਆਂ ਦੀਆਂ ਨਾਇਕਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਅਣਗੌਲਿਆਂ ਕਰਕੇ ਸਾਰਾ ਜ਼ੋਰ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਵੱਲ ਲਗਾਇਆ ਹੈ। ਸੱਸੀ, ਸੋਹਣੀ ਤੇ ਹੀਰ ਵਰਗੀਆਂ ਜੋਖ਼ਮ ਝੱਲ ਕੇ ਵੀ ਇਸ਼ਕ ਪਾਲਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਵਾਰਸ ਸ਼ਾਹ ਵਰਗੇ ਲੇਖਕ ਸਾਰਾ ਦੋਸ਼ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਹੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਆਪਸੀ ਸੰਬੰਧ ਤਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਸ਼ਰੀਕੇਬਾਜ਼ੀ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਰਾਂਝਾ ਆਪਣੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਮੰਦਾ ਨਾ ਆਖਦਾ ਹੋਇਆ ਸਾਰਾ ਦੋਸ਼ ਆਪਣੀਆਂ ਭਾਬੀਆਂ ਸਿਰ ਹੀ ਮੜ੍ਹਦਾ ਹੈ,

"ਤੁਸਾਂ ਛੱਤਰੇ ਮਰਦ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ,
ਸੱਪ ਰੰਨੀਆਂ ਦੇ ਕਰ ਛਾਰੀਓਂ ਨੀ।

Principal
Sh. Lal Bahadur Shastri Arya
Mahila College, BARNALA.

Book

ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਜਸਵੀਰ ਰਾਣਾ
ਖਿੱਤੀਆਂ ਘੁੰਮ ਰਹੀਆਂ ਨੇ
ਚੇਤਨਾ ਤੇ ਚਿੰਤਨ

Principal
Sh. Lal Bahadur Shastri Arya
Mahila College, BARNALA

ਸੰਪਾਦਕ: ਰਿਸ਼ੀ ਹਿਰਦੇਪਾਲ

Scanned with CamScanner

ਸਮਕਾਲੀ ਸਰੋਕਾਰ ਤੇ ਜਸਵੀਰ ਰਾਣਾ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ

-ਡਾ. ਜਸਵੀਰ ਕੌਰ*

ਜਸਵੀਰ ਰਾਣਾ ਪੰਜਾਬੀ ਜਗਤ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਅਜਿਹਾ ਨਾਂ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਇਸ ਵਿਧਾ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਾਲ ਲੈਂਦਿਆਂ ਪਾਠਕ ਵਰਗ ਚ ਆਪਣਾ ਇਕ ਵੱਖਰਾ ਨਾਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਥਾਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਸਿਰਜੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਜਿੱਥੇ ਸਮਕਾਲੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਨੂੰ ਉਭਾਰਦੀਆਂ ਹਨ ਉੱਥੇ ਨਵੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਉਲੀਕਦਿਆਂ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਕਥਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚਲੇ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਨਿਭਾਅ ਅੱਜ ਲਿਖੀ ਜਾ ਰਹੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਵਿਚਰਦੇ ਹਨ। ਨਵੇਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਥਾਕਾਰਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਪੂਰੀ ਜਮਾਤ ਇਸ ਸਮੇਂ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਰਿਸ਼ਤਾਂ ਸਮੂਹ ਸਿਸਟਮ 'ਚ ਜੋ ਕਰਵਟ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਕਰਵਟ ਨੂੰ ਹਰ ਕਥਾਕਾਰ ਆਪਣੀ ਸਮਰੱਥਾ ਮੁਤਾਬਕ ਸਮਝਦਾ ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਜਸਵੀਰ ਰਾਣੇ ਨੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀਆਂ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਜੋ ਦੌਰ ਗੁਜ਼ਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਉਸ ਦਾ ਇਸਦੀ ਲਿਖਤ 'ਤੇ ਅਸਰ ਪੈਣਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਸ਼ਹਿਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਭੱਜ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਨੇ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਲੇਵਰ 'ਚ ਲੈ ਲਿਆ ਸੀ। ਅਜਿਹੇ ਮਾਹੌਲ 'ਚ ਵਿਚਰਦਾ ਮਨੁੱਖ ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਖਿੱਤੇ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਕਥਾਕਾਰ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਬਿੰਦੂ ਹੈ।

ਸਮਕਾਲੀ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਸੰਗ ਜਸਵੀਰ ਰਾਣਾ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਅਜਿਹਾ ਸੰਵਾਦ ਰਚਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸਨੂੰ ਪਾਠਕ ਵਰਗ ਵੀ ਹੁੰਗਾਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਾਣੀਆਂ ਜਿਸ ਧਰਾਤਲ 'ਤੇ ਉਸਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਉਹ ਪਾਠਕ ਵਰਗ ਲਈ ਬੇਪਛਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਾਠਕ ਵਰਗ ਉਸ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਮੁੜ ਵਾਚਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਵਾਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

'ਖਿੱਤੀਆਂ ਘੁੰਮ ਰਹੀਆਂ ਨੇ' ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਵਿਚਲੀਆਂ ਤਿਨ ਕਹਾਣੀਆਂ 'ਜਦ ਘਰ ਕੇ ਮੋੜ ਤੋਂ', 'ਦੌੜ ਸ਼ੁਰੂ ਹੈ' ਅਤੇ 'ਚੂੜੇ ਵਾਲੀ ਬਾਂਹ' ਸਿੱਧੇ-ਅਸਿੱਧੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੇਂਡੂ ਕਿਸਾਨੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ। ਜੱਟ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੀ ਉਸ ਲਈ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਹੀ ਉਸਦੀ ਦੁਨੀਆਂ 'ਚ ਸਰਦਾਰੀ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨ ਭਾਵੇਂ ਘੱਟ ਹੀ ਹੋਵੇ ਪਰ ਇਹ ਉਸਦੀਆਂ ਊਣਤਾਈਆਂ ਨੂੰ ਢੱਕੀ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਦਾ ਇਹ ਮਾਪਦੰਡ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਬੀਲਦਾਰੀ, ਸ਼ਰੀਕਾ ਇਸੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜੁੜਿਆ ਹੈ।

---

* ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਪੰਜਾਬੀ, ਸ੍ਰੀ ਲਾਲ ਬਹਾਦੁਰ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਆਰੀਆ ਮਹਿਲਾ ਕਾਲਜ, ਬਰਨਾਲਾ। ਮੋਬਾਈਲ ਨੰ. 89686-26836

Principal
Sh. Lal Bahadur Shastri Arya
Mahila College, BARNALA

Scanned with CamScanner

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਭਾਰਤੀ ਉਪ ਮਹਾਂਦੀਪ ਦੀ ਬੌਧਿਕਤਾ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਉਹ ਅਜ਼ੀਮ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਹਨ, ਜਿਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਭੋਇੰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ, ਸਮਾਜਕ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਵਿਚ ਖ਼ੁਦ ਰੌ ਪੁੰਗਰਨ ਵਾਲੇ ਖ਼ਿਆਲਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ-ਢਾਂਚੇ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਭਵਿੱਖਮੁਖੀ ਬੌਧਿਕ ਸਰਮਾਏ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦੀ ਬੁਲੰਦੀ, ਪ੍ਰਤਿਭਾ, ਜੁਅਰਤਮੰਦੀ ਤੇ ਮੁਸ਼ੱਕਤ ਨਾਲ ਭਾਰਤੀ ਉਪ ਮਹਾਂਦੀਪ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਕ ਅਮੀਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ।

- ਡਾ. ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ, ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦੀ ਅਜ਼ੀਮ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਿਖਤ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਨੇਕ ਰੂਪ ਹਨ। ਲੋਕਧਾਰਾਈ ਰੂਪ ਵਿਚ 'ਨਾਨਕ ਜੇਡੁ ਭਗਤ ਨਾ ਕੋਈ' ਦਾ ਜਿੱਥੇ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਜਨਮਸਾਖੀਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਕ ਵੱਡੀ ਚਮਤਕਾਰੀ ਅਤੇ ਅਲੌਕਿਕ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਹਨ।

- ਡਾ. ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਚਿੱਤਰ ਤਾਂ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਜੋ ਇੰਡੀਅਨ ਆਫਿਸ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਲੰਡਨ ਵਿੱਚ ਪਈ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਖਰੜੇ ਨੂੰ ਬੀ-40 ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਵਿੱਚ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਇਹ 1733 ਦੇ ਲੱਗਭੱਗ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਹ ਨਿਰੋਲ ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਪੂਜਣਾ ਸਿੱਖ ਵਿਧਾਨ ਜਾਂ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਦਾ ਅੰਗ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਕਾਰ ਅਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਦੇਖਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਲੋਕ ਮਨ ਵਿੱਚ ਸਦਾ ਹੀ ਮੌਜੂਦ ਰਹੀ ਹੈ।

- ਡਾ. ਰਾਜਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ

ISBN:978-93-83716-41-8

9 789383 716418

Parwaz Parkashan
Vill. Dharam Pur, P.O. Khambra
Distt. Jalandhar, Punjab-144026
e-mail: parwazparkashan@gmail.com
web: www.parwazparkashan.com
Mob: 94170 64350

ਯੁੱਗ ਪੁਰਸ਼

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ

(ਸ੍ਰੀ ਲਾਲ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਆਰੀਆ ਮਹਿਲਾ ਕਾਲਜ, ਬਰਨਾਲਾ ਵੱਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ 550 ਵੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹੇ ਗਏ ਖੋਜ ਪੇਪਰ)

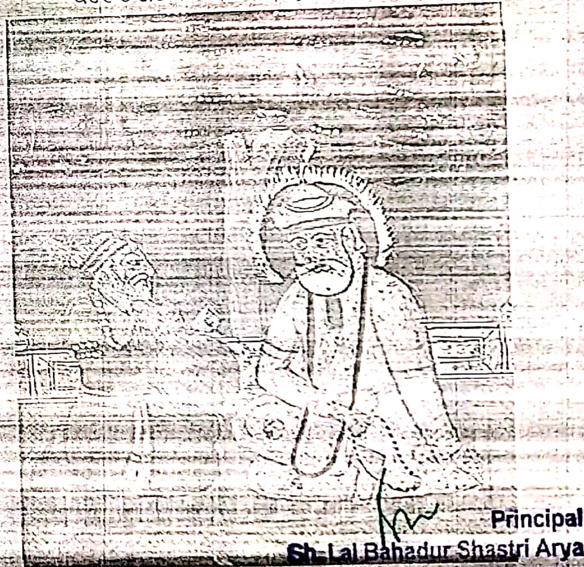

Principal
Sh. Lal Bahadur Shastri Arya
Mahila College, BARNALA

ਸੰਪਾਦਕ
ਡਾ. ਨੀਲਮ ਸ਼ਰਮਾ
ਡਾ. ਜਸਵਿੰਦਰ ਕੌਰ

ਤਰਤੀਬ

1. ਨਿਰਗੁਣ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ-ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ
   -ਡਾ. ਨੀਲਮ ਸ਼ਰਮਾ — 12
2. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਸੰਕਲਪ
   ਡਾ. ਸਿਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਢਿੱਲੋਂ — 16
3. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਧਾਰਮਿਕ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ
   (ਆਧੁਨਿਕ ਪਰਿਪੇਖ) — 20
   ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ
4. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਕਿਰਤ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਦਾ
   ਵਿਚਾਰਧਾਰਾਈ ਆਧਾਰ / ਕਿਰਨਪਾਲ ਕੌਰ — 26
5. ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ 'ਸੋ ਕਿਉਂ ਮੰਦਾ ਆਖੀਐ,
   ਜਿਤੁ ਜੰਮਹਿ ਰਾਜਾਨੁ' ਦਾ ਮਹੱਤਵ
   ਡਾ. ਜਸਵੀਰ ਕੌਰ — 32
6. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ
   ਰਿੰਪੀ — 40
7. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਾਣੀ 'ਚ ਵਹਿਮਾਂ ਭਰਮਾਂ ਦਾ ਖੰਡਨ
   ਵੀਰਪਾਲ ਕੌਰ — 45
8. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਪੱਖ
   ਅਮਨਦੀਪ ਕੌਰ — 48
9. ਮਹਾਨ ਚਿੰਤਕ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ
   ਡਾ. ਜਸਵਿੰਦਰ ਕੌਰ — 51
10. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ-ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪਰਿਪੇਖ
    -ਅਰਚਨਾ — 54
11. ਨਾਨਕ ਬਾਣੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਫ਼ਲਸਫ਼ਾ
    -ਹਰਜਿੰਦਰ ਕੌਰ — 67

Principal
Sh. Lal Bahadur Shastri Arya
Mahila College, BARNALA

Scanned with CamScanner

12. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੇ ਤਤਕਾਲੀਨ ਸਮਾਜਿਕ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਔਰਤ ਦੀ ਸਥਿਤੀ — 70
- ਕਰਮਜੀਤ ਕੌਰ

13. ਸਤਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਗਟਿਆ, ਮਿਟੀ ਧੁੰਦ ਜਗ ਜਾਨਣ ਹੋਇਆ — 73
-ਅਨੀਤਾ ਸਿੰਗਲਾ

14. सन्त कावय धारा के कवि गुरू नानक देव जी — 75
- मधु बाला

15. प्रत्योक युग का प्रकाश स्तम्भ गुरु नानक वाणी — 77
डा. सुशील बाला

16. व्यावसायिक आचार संहिता एंव सामाजिक उत्तरदायित्व और गुरुवाणी की प्रासंगिकता — 87
-हेमा

17. गुरु नानक देव जी — 95
-जैसमी

ਯੁੱਗ ਪੁਰਸ਼ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ

ਸ੍ਰੀ ਲਾਲ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਆਰੀਆ ਮਹਿਲਾ ਕਾਲਜ ਬਰਨਾਲਾ ਵਿਖੇ ਗੁਰੂ
ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ 550 ਵੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਲੈਕਚਰ ਲੜੀ ਦਾ ਸੁਚਾਰੂ
ਆਯੋਜਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜੋ 29 ਅਕਤੂਬਰ ਤੋਂ 12 ਨਵੰਬਰ, 2019 ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ।
ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਤੇ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ 'ਤੇ
ਆਧਾਰਿਤ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਨੈਤਿਕ ਪੱਖ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਣ ਲਈ
ਲੈਕਚਰ ਹੁੰਦੇ। 4 ਨਵੰਬਰ, 2019 ਨੂੰ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦਾ ਮੌਕਾ
ਮਿਲਿਆ 'ਤੇ ਨਿੱਠ ਕੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਉਪਰਾਲੇ ਦੇਖ ਮਨ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ। ਕਿਉਂਕਿ
ਅੱਜ ਦਾ ਸਮਾਂ ਮਹਾਨ ਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਧਾਰਣ ਕਰਨ ਦਾ
ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਉਪਰਾਲੇ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਟੀਮ ਨੂੰ, ਕਾਲਜ ਦੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਕਮੇਟੀ 'ਤੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ
ਡਾ. ਨੀਲਮ ਸ਼ਰਮਾ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ।

- ਪਰਮਜੀਤ ਸਿਘ ਖਾਲਸਾ
(ਮੈਂਬਰ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰੂਦਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

Principal
Sh. Lal Bahadur Shastri Arya
Mahila College, BARNALA

Scanned with CamScanner

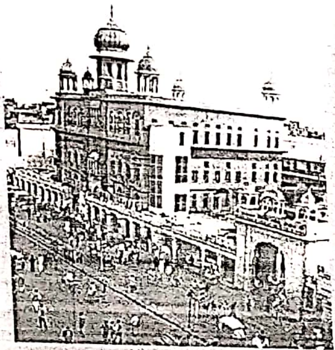

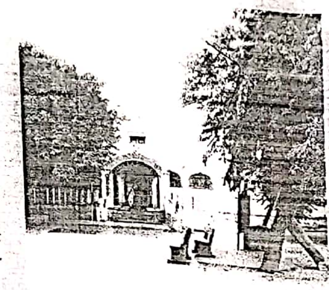

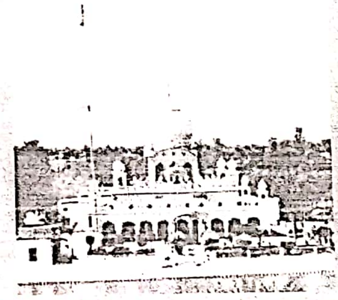

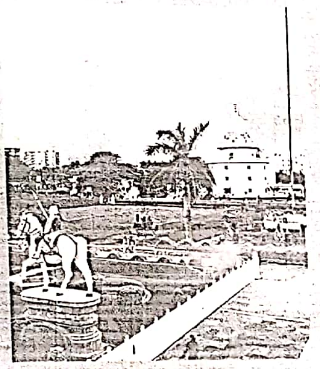

ISBN:978-93-83716-46-3

9 789383 716463

Shri Guru Teg Babadur ji; Rs: 200/-

ਪਰਵਾਜ਼ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ
Vill. Dharam Pur, P.O. Khambra
Distt. Jalandhar, Punjab-144026
e-mail: parwazparkashan@gmail.com
web:www.parwazparkashan.com
Mob. 94170-64350,0181-2685313

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ

ਸੰਪਾਦਕ

ਡਾ. ਨੀਲਮ ਸ਼ਰਮਾ * ਡਾ. ਜਸਵਿੰਦਰ ਕੌਰ * ਡਾ. [illegible] ਕੌਰ

Principal
Sh. Lal Bahadur Shastri Arya
Mahila College, BARNALA

Scanned with CamScanner

ਤਰਤੀਬ

1. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਨਾਮ' ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ
ਡਾ. ਨੀਲਮ ਸ਼ਰਮਾ 13
2. ਧਰਮ ਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਰੱਖਿਅਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ
ਸ੍ਰ. ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ 19
3. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ-ਜੀਵਨ ਗਾਥਾ
ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਭੰਡਾਰੀ 24
4. ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਜੀ : ਬਾਣੀ ਚਿੰਤਨ
ਡਾ. ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ 36
5. ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਾਵਿ ਕਲਾ ਤੇ ਸ਼ੈਲੀ
ਡਾ. ਸੁਰਿੰਦਰ ਪਾਲ ਕੌਰ 42
6. ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਰਚਿਤ ਬਾਣੀ ਦੇ ਕਾਵਿਕ ਬਿੰਬ ਅਤੇ ਅਲੰਕਾਰ
ਡਾ. ਸੁਖਜਿੰਦਰ ਕੌਰ 47
7. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ
ਜਸਵੀਰ ਸਿੰਘ 53
8. ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਬਾਣੀ : ਸਮਾਜਿਕ ਤੇ ਨੈਤਿਕ ਪਰਿਪੇਖ
ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ 58
9. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਸਲੋਕਾਂ ਅੰਦਰ ਮਾਨਵਤਾ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼
ਬਿਮਲਾ ਦੇਵੀ ਧਰਨੀ 63
10. ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਬਾਣੀ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤਕ ਪ੍ਰਵਚਨ
ਅਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਢੀਂਡਸਾ 68
11. ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ- ਸਮਕਾਲੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ
ਡਾ. ਕਿਰਨਪਾਲ ਕੌਰ 75
12. ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਰਚਨਾ ਦੇ ਜੀਵਨ ਸੰਦੇਸ਼
ਡਾ. ਗਗਨਦੀਪ ਸਿੰਘ 81
13. ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਬਾਣੀ ਦੀ ਇਕਾਤਮਕਤਾ
ਡਾ. ਜਸਵੀਰ ਕੌਰ 92
14. ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਕਲਾਤਮਕ ਸੰਗਠਨ
ਡਾ. ਚਰਨਜੀਤ ਕੌਰ 97
15. ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦਾ ਜੀਵਨ, ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਸ਼ਹਾਦਤ
(ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਪਾਰਸ ਰਚਿਤ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ)
ਹਰਦੀਪ ਕੌਰ 102

Principal
Sh. Lal Bahadur Shastri Arya
Mahila College, BARNALA

Scanned with CamScanner

16. ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਪੱਖ
ਪ੍ਰੋ. ਅਰਚਨਾ 111
17. ਸਲੋਕ ਮਹੱਲਾ ਨੌਵਾਂ: 'ਵੈਰਾਗ' ਮੂਲ ਸੁਰ ਅਤੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਸਾਧਨ ਵਜੋਂ
ਡਾ. ਤਰਸਪਾਲ ਕੌਰ 118
18. ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਦਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਰਚਨਾ
ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੁਦਰਾਣਾ 125
19. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ- ਜੀਵਨ ਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ
ਡਾ. ਜਸਵਿੰਦਰ ਕੌਰ 130
20. ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ
ਵੀਰਪਾਲ ਕੌਰ 137
21. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਅਮਰ ਸੰਦੇਸ਼
ਰਿਪੀ ਕੌਰ 141
21. ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ
(ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ)
ਸੁਮਨਜੀਤ ਕੌਰ 145
22. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ-ਪੰਛੀ ਝਾਤ
ਕੋਮਲਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਭੁੱਲਰ 149
23. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ
'ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ' ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ
ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ 155
24. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਅਤੇ ਨੈਤਿਕ ਗੁਣ
ਅਮਨਦੀਪ ਕੌਰ 163
25. REFLECTION ON THE LIFE OF SHRI
GURU TEG BAHADUR SAHIB JI
Deepika Makhija 168
26. RELEVANCE OF SHRI GURU TEG BAHADUR JIs'
TEACHINGS IN MODERN ERA..
Manisha Rani 177
27. Guru Teg Bahadur Ji as Srisht-di-Chadar
(Protector of humanity)
Adv. Bharat Bhushan Menon 184
28. गुरु तेग बहादर बाणी-दार्शनिक, आध्यात्मिक, सामाजिक चिंतन
डा. सुशील बाला 188
29. गुरु तेग बहादर बाणी का विचारधारा प्रसार
सुनीता रानी 198

ਇਹ ਸਾਡਾ ਸੁਭਾਗ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੌਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣੇ ਜਿਥੇ ਅਸੀਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ 550 ਵਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ 'ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ 400 ਸਾਲਾ ਜਨਮ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਮਨਾਉਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੋ ਸਕੇ ਹਾਂ। ਬੇਸ਼ਕ ਸਾਡੇ ਉਪਰਾਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਨ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਨਿਗੂਣੇ ਹੀ ਹਨ, ਪਰ ਸਾਡੀ ਆਸਥਾ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਬੇਮਿਸਾਲ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਲਾਸਾਨੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ, ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਸ. ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਜੀ (ਮੈਂਬਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਦੇ ਆਰਥਕ ਸਹਿਯੋਗ ਤੇ ਹੱਲ੍ਹਾਸ਼ੇਰੀ ਸਦਕਾ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋ ਸਕੀ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਸੰਸਥਾ ਸ. ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦੀ ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਪ੍ਰਤੀ ਤਹਿ ਦਿਲੋਂ ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਸਾਡੀਆਂ ਵਿਦਿਆਰਥਣਾਂ ਲਈ ਪਿਤਾ ਦੀ ਅਸੀਸ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਡੇ ਸ਼ਬਦ ਥੋੜ੍ਹੇ ਅਤੇ ਸਮਰੱਥ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਰਾਹੀਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਪੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਕਰਾਂਗੇ। ਸਾਡਾ ਪੋਸਟ-ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਵੀ ਵਧਾਈ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਤੇ ਲਗਨ ਸਦਕਾ ਅਸੀਂ ਇਸ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੋ ਸਕੇ।

-ਡਾ. ਨੀਲਮ ਸ਼ਰਮਾ
ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ
ਸ੍ਰੀ ਲਾਲ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਆਰੀਆ ਮਹਿਲਾ ਕਾਲਜ, ਬਰਨਾਲਾ

Principal
Sh. Lal Bahadur Shastri Arya
Mahila College, BARNALA

Scanned with CamScanner